

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Participatie in de transitieopgave: Een onderzoek naar de invloed van G1000 initiatieven op burgers in het landelijk gebied

Bogaard, Judith

Citation

Bogaard, J. (2023). *Participatie in de transitieopgave: Een onderzoek naar de invloed van G1000 initiatieven op burgers in het landelijk gebied*.

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master thesis in the Leiden University Student Repository](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3608019>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Participatie in de transitieopgave

*Een onderzoek naar de invloed van G1000
initiatieven op burgers in het landelijk
gebied*

Masterthesis
6 januari 2023

Naam: Judith Bogaard
Studentnummer: s3048403
Opleiding: Master Bestuur & Advisering (MPS)
Onderwijsinstelling: Universiteit Leiden
Begeleider: Dr. C. van Eijk

Voorwoord

Beste lezer,

De afgelopen drie maanden heb ik hard gewerkt aan de afronding van mijn master. Deze scriptie wordt ook wel de ‘capstone’ van de studie genoemd, namelijk de laatste bouwsteen op het studiehuis. Toen ik aan het begin van mijn master stond wist ik direct dat ik mijn scriptie graag met een stage wilde combineren, zodat ik echt een relevant onderwerp kon onderzoeken. Gezien mijn interesse voor het stikstof onderwerp en mijn bestuurskundige master besloot ik contact op te nemen met het Ministerie van Landbouw, Natuur en voedselkwaliteit. Eerst met weinig succes, want ik nam contact op ten tijde van de publicatie van het stikstofkaartje rond 10 juni. De kans op een onderzoeksstage leek erg klein. Gelukkig kreeg ik in september contact en binnen een maand was de stage een feit.

Door de gebeurtenissen van het afgelopen jaar lagen er genoeg interessante onderwerpen klaar. Samen met mijn huidige stagebegeleiders besloot ik een onderzoek omtrent burgerparticipatie op te zetten. Alleen hoe maak je zo’n groot onderwerp tot een haalbaar onderzoek van drie maanden? Ik besloot de focus op de G1000 initiatieven te leggen, met als doelgroep de burgers in het landelijk gebied. De volgende onderzoeksvraag staat dan ook centraal in mijn onderzoek: *‘Hoe leiden G1000 initiatieven tot meer draagvlak onder burgers in het landelijk gebied ten opzichte van de transitieopgave van het landelijk gebied?’*

Voordat u verder gaat met lezen wil ik eerst een paar mensen bedanken. Allereerst mijn scriptiebegeleider Carola van Eijk van de Universiteit Leiden. Bedankt voor de punctuele en scherpe begeleiding! Door de wekelijkse gesprekken werd ik telkens weer op de goede weg gewezen. Daarnaast wil ik mijn beide stagebegeleiders Vincent Holleman en Suzanne Plugge bedanken voor de vele momenten dat ik even over mijn scriptie kon sparren. Tot slot wil ik ook alle respondenten bedanken voor hun deelname aan dit onderzoek. Bedankt voor de waardevolle gesprekken!

Veel leesplezier!

Judith Bogaard,

6 januari 2023

Den Haag

Samenvatting

Deze scriptie is geschreven ter afronding van mijn Master Bestuur en Advisering (Management Publieke Sector) aan de Universiteit Leiden en in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), vanwege mijn onderzoeksstage bij het Ministerie. In de afgelopen maanden heb ik onderzoek gedaan naar hoe G1000 initiatieven leiden tot meer draagvlak onder burgers in het landelijk gebied ten opzichte van de transitieopgave in het landelijk gebied.

De afgelopen jaren heeft het stikstofvraagstuk een prominente plek op de politieke agenda gekregen en voor veel ophef gezorgd. Daarom werd Johan Remkes gevraagd om als onafhankelijk gespreksleider op te treden en een adviesrapport te schrijven. Zo verscheen zijn rapport *Wat wel kan* op 5 oktober 2022 en uit dit rapport werd duidelijk dat een landbouwtransitie noodzakelijk is om de stikstofdoelen te behalen. Het landelijk gebied staat voor een grote transitieopgave. Aangezien deze opgave veel impact heeft op de bewoners in het landelijk gebied, is het interessant om te onderzoeken hoe er draagvlak gecreëerd kan worden onder deze burgers. Daarom heeft dit onderzoek als doel om het nut van burgerinitiatieven, specifiek G1000 initiatieven, verder te onderzoeken. Zodat het Ministerie de aanbevelingen van dit onderzoek mee kan nemen in haar gebiedsgerichte aanpak. De volgende onderzoeksvraag staat dan ook centraal in dit onderzoek: *'Hoe leiden G1000 initiatieven tot meer draagvlak onder burgers in het landelijk gebied ten opzichte van de transitieopgave van het landelijk gebied?'*

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een vergelijkende casestudy, waarbij drie G1000 initiatieven met elkaar vergeleken worden. Deze initiatieven zijn: *de G1000Landbouw*, *de Friese Dorpentop* en *de G1000Heerenveen*. Zowel de initiatieven G1000Landbouw en de Friese Dorpentop hebben raakvlakken met het landelijk gebied. De G1000Heerenveen heeft dat daarentegen minder, maar is wel volledig volgens het G1000 concept uitgevoerd. Door de verschillende initiatieven aan de hand van de hoofdconcepten van het onderzoek met elkaar te vergelijken ontstaat er een helder overzicht.

Uit de resultaten blijkt dat de belangrijkste mechanismen van dit onderzoek: *eigenaarschap*, *vertrouwen* en *gehoord voelen* ook daadwerkelijk te herleiden zijn naar de praktijk. Zo ontstaat er eigenaarschap tijdens een G1000 proces, maar kan dit ook al ontstaan zijn doordat burgers zelf al een initiatief zijn opgestart. Daarnaast ontstaat er vertrouwen door G1000 initiatieven onder burgers, maar zijn moderators onmisbaar om de dialoog op gang te brengen. Tot slot voelen burgers zich gehoord door G1000 initiatieven, maar is het van groot belang dat er opvolging wordt gegeven aan de resultaten. De hoofdconclusie van dit onderzoek is dan ook dat de drie mechanismen: *eigenaarschap*, *vertrouwen* en *gehoord voelen* leiden tot meer draagvlak onder burgers in het landelijk gebied.

Het onderzoek is betrouwbaar uitgevoerd, maar kent ook enkele beperkingen. Zo kan de interne validiteit niet volledig gewaarborgd worden, gezien het lage deelnemersaantal dat is geïnterviewd. Daarnaast zijn er drie initiatieven onderzocht en is er gekozen voor een kleine schaal met veel diepte, gezien de korte onderzoeksperiode. Tot slot zijn er verschillende suggesties voor vervolgonderzoek, waaronder een onderzoek waarbij enkel deelnemers van deze initiatieven onderzocht worden. Daarnaast leidt dit onderzoek ook tot enkele aanbevelingen, namelijk de volgende: *Ga de dialoog aan met burgers, betrokkenheid vanuit de overheid gewenst en blijf communiceren.*

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Samenvatting.....	3
1 Inleiding.....	6
1.1 Aanleiding onderzoek.....	6
1.2 Probleemstelling en doelstelling van het onderzoek.....	7
1.2.1 Probleemstelling.....	7
1.2.2 Doelstelling van het onderzoek.....	7
1.2.3 Onderzoeksvraag	7
1.3 Leeswijzer.....	7
2 Literatuurstudie & Theoretisch kader	9
2.1 Literatuurstudie	9
2.1.1 Burgerparticipatie	9
2.1.2 Soorten burgerparticipatie	10
2.1.3 Burgerinitiatieven.....	11
2.1.4 Interactieve beleidsvorming	12
2.1.5 Transitieprocessen	13
2.2 Theoretisch kader	14
2.2.1 Draagvlak.....	14
2.2.2 Mechanisme 1: Eigenaarschap	15
2.2.3 Mechanisme 2: Vertrouwen	16
2.2.4 Mechanisme 3: Gehoord voelen.....	17
3 Methodologie	19
3.1 Kwalitatief onderzoek	19
3.2 Dataverzamelmethode.....	19
3.2.1 Gekozen methode.....	19
3.2.2 Respondenten.....	20
3.3 Operationalisatie	21
3.4 Data-analysemethode	21
3.5 Validiteit en betrouwbaarheid.....	22
3.5.1 Interne validiteit.....	22
3.5.2 Externe validiteit.....	22
3.5.3 Betrouwbaarheid	22
4 Resultaten & analyse	23
4.1 G1000 Initiatieven	23
4.2 Draagvlak	23

4.3	Eigenaarschap.....	25
4.4	Vertrouwen	27
4.5	Gehoord voelen	28
4.6	Randvoorwaarden voor een succesvol G1000 proces	30
5	Conclusie en discussie.....	31
5.1	Hoofdconclusie	31
5.2	Hypothesen toetsen.....	31
5.3	Vervolgonderzoek.....	32
6	Aanbevelingen.....	33
7	Literatuurlijst.....	34
	Bijlage 1: Operationalisatie tabel concepten	39
	Bijlage 2: Vragenlijst initiatiefnemers versie 1 (H. van Dijk & E. Maassen)	42
	Bijlage 3: Vragenlijst initiatiefnemers versie 2	44
	Bijlage 4: Vragenlijst deelnemers initiatieven	46
	Bijlage 5: Vragenlijst expert	48

1 Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

Sinds de uitspraak van de Raad van State in 2019 (Raad van State, 2019) staat het stikstofissue hoog op de Haagse politieke agenda. Verschillende boerenprotesten en adviesrapporten volgden naar aanleiding van verscherpte stikstofmaatregelen. Afgelopen 10 juni ontstond er veel ophef over het zogeheten stikstofkaartje, waaruit bleek hoeveel stikstofreductie er per gebied gerealiseerd zou moeten worden (NOS, 2022). Vanwege de ontstane ophef werd Johan Remkes gevraagd om als onafhankelijk gespreksleider op te treden. Hij kreeg de taak om de dialoog tussen het kabinet en de agrarische sector, medeoverheden en andere belanghebbende organisaties weer op gang te brengen (Remkes, 2022, p.5). Zijn bevindingen beschreef hij in het rapport *“Wat wel kan - Uit de impasse en een aanzet voor perspectief”*, dat verscheen op 5 oktober

Uit het rapport werd duidelijk dat Nederland niet alleen een ‘snelle oplossing’ nodig heeft voor het stikstofvraagstuk, maar dat een landbouwtransitie noodzakelijk is om de stikstofdoelen te behalen. Zo benadrukt Remkes (2022) dat, naast het behalen van deze doelen, het ook belangrijk is dat er een beweging ontstaat naar perspectief voor zowel de agrarische sector als het landelijk gebied (Remkes, 2022, p.52). Volgens hem is de zogeheten transitieopgave veel breder en richt deze opgave zich op een goede toekomst voor het landelijke gebied, een stevige positie van de agrarische sector en het behalen van doelstellingen op het gebied van klimaat, dierenwelzijn, water, bodem, gezondheid en cultuur (Remkes, 2022, p.18). Uit deze passages wordt duidelijk dat de transitieopgave zich niet alleen richt op de landbouw, tuinbouw- en bouwsector, maar ook op de gehele samenleving.

Dat de transitieopgave een complexe opgave is, wordt duidelijk uit het rapport van Remkes. Zo onderscheidt Remkes (2022) vier typen opgaven die op elkaar inwerken, namelijk *de stikstofopgave, de natuur-ecologische opgaven, de ruimtelijke opgaven en de leefbaarheidsopgaven* (Remkes, 2022, pp. 39-40). De leefbaarheidsopgaven worden in het rapport verder buiten beschouwing gelaten, maar zijn volgens Remkes (2022) belangrijk om *‘in het achterhoofd te houden bij de transitie van het landelijk gebied’*. De impact van de verschillende opgaven hebben wel degelijk invloed op het platteland, zo bleek uit het rapport *‘Leefbaarheidsinitiatieven op het platteland’* (Bock et al., 2018). Volgens Bock et al. (2018) zien de bewoners van het platteland hun eigen leefomgeving en de kwaliteit van het land steeds sneller en sterker veranderen. Zo fuseren gemeentes en verdwijnen, door centralisatie, belangrijke voorzieningen, zoals scholen en winkels uit de dorpen (Bock et al., 2018, p. 9). Eerder onderzoek toonde al aan dat burgers van het landelijke gebied deze veranderingen zien als schaalvergroting van bestuur en voorzieningen, waardoor dit een tegenreactie oproept van kleinschaligheid (Bock et al, 2018).

Gezien de opgaven die het landelijk gebied moet verwerken, is het interessant om verder te onderzoeken hoe er meer draagvlak gecreëerd kan worden onder burgers in het landelijk gebied ten opzichte van de transitieopgave voor het landelijk gebied en hoe het burgerinitiatief G1000 hierbij een rol kan spelen. Vanuit de literatuur is bekend dat een van de doelen van burgerparticipatie zich richt op het verwerven van steun en draagvlak voor impopulaire beslissingen onder burgers (Abelson et al., 2003; De Bruijn et al., 2002; Enserink & Monnikhof, 2003; Mostert, 2003; Rowe & Frewer, 2000). Daarnaast draait het bij burgerinitiatieven om betrokkenheid van burgers (Mújde en Daru, 2005:11). Veel minder is bekend hoe G1000 initiatieven leiden tot meer draagvlak onder burgers, en specifiek burgers in het landelijk gebied. Bestuurlijke veranderingen zorgen eerder voor een tegenreactie onder burgers in het landelijk gebied zo bleek uit het onderzoek van Bock et al. (2018). Zo blijkt uit het onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) dat het vertrouwen in de politiek laag blijft. De helft van de

Nederlandse bevolking geeft de politiek een onvoldoende. Daarnaast stelt het SCP dat het belangrijk is dat kritische burgers niet afhaken. Ze stellen dat de overheid moet laten zien dat ze luisteren, betrouwbaar zijn, keuzes uitleggen en daarnaar handelen (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2022). Daarom is het interessant om te onderzoeken hoe er onder deze specifieke groep burgers draagvlak gecreëerd kan worden ten opzichte van de transitieopgave van het landelijk gebied.

Zo stellen Boogaard et al. (2016) in hun onderzoek, over onder andere de politieke invloed van het G1000 initiatief en de groepsdynamiek tijdens een G1000, dat de processen die aan een G1000 ten grondslag liggen een uitstekende basis bieden om de kloof tussen burgers en bestuur aan te pakken. Verder biedt de aanpak van de G1000 volgens hen handvatten om in tijden van crisis te handelen (Boogaard et al., 2016, p.107). Daarnaast analyseert Michels (2019) in een ander onderzoek de effecten van burgerparticipatie op de publieke betrokkenheid bij vier lokale burgerbijeenkomsten in Nederland. Echter, uit het onderzoek blijkt dat een minderheid van de deelnemende burgers zich na afloop van de bijeenkomsten meer verbonden en verantwoordelijk voelde. Verder blijkt uit de resultaten dat op lange termijn het aantal mensen, dat betrokken blijft publieke initiatieven, afneemt. Uit deze onderzoeken blijkt dat er al veel informatie is te vinden over de politieke invloed van de G1000, maar ook de effecten van burgerparticipatie op de publieke betrokkenheid. Echter, er is veel minder bekend over hoe G1000 initiatieven leiden tot meer draagvlak onder burgers, en specifiek burgers in het landelijk gebied.

Dit onderzoek wil graag een bijdrage leveren aan de literatuur door te onderzoeken hoe verschillende G1000 initiatieven, waaronder de G1000 Landbouw (G1000 Landbouw, z.d.), leiden tot meer draagvlak onder burgers in het landelijk gebied. De transitieopgave heeft namelijk veel invloed op de leefbaarheid van het landelijk gebied, waaronder sociaaleconomische gevolgen voor de bewoners van het landelijk gebied. Het is belangrijk dat de burgers in het landelijk gebied betrokken blijven, zodat de kloof tussen stad en platteland niet groter wordt. De G1000 initiatieven hebben namelijk als doel om burgers een stem te geven en de democratie te verfrissen (Boogaard et al., 2016).

1.2 Probleemstelling en doelstelling van het onderzoek

1.2.1 Probleemstelling

Zoals hierboven beschreven heeft de transitieopgave van het landelijk gebied veel impact op de bewoners van het landelijk gebied, waaronder verschillende sociaaleconomische gevolgen. Het is belangrijk dat er draagvlak gecreëerd wordt voor deze veranderingen onder burgers.

1.2.2 Doelstelling van het onderzoek

Het onderzoek heeft als doel om het nut van burgercollectieven in de transitieopgave van het landelijk gebied te onderzoeken, zodat het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (hierna: LNV) de resultaten van het onderzoek kan verwerken in haar gebiedsgerichte aanpak.

1.2.3 Onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag luidt als volgt:

‘Hoe leiden G1000 initiatieven tot meer draagvlak onder burgers in het landelijk gebied ten opzichte van de transitieopgave van het landelijk gebied?’

1.3 Leeswijzer

Dit onderzoek wordt deels geschreven in opdracht van het Ministerie van LNV, vanwege mijn onderzoekstage in het omgevingsmanagementteam. Het is belangrijk dat het onderzoek zowel de wetenschappelijke als de praktische kant raakt. Om de onderzoeksvraag te beantwoorden maak ik gebruik van een literatuuroverzicht over de concepten: burgerparticipatie, eigenaarschap,

draagvlak en transitieprocessen in hoofdstuk 2 (theoretisch kader). Vervolgens wordt duidelijk waarom er een kwalitatief onderzoek met verschillende interviews is uitgevoerd in hoofdstuk 3. Daarna deel ik de resultaten die voortkomen uit de dataverzameling in hoofdstuk 4 (resultaten) en richt hoofdstuk 5 (conclusies) zich op de conclusies gebaseerd op deze resultaten. Tot slot wordt in hoofdstuk 6 (discussie) het onderzoek geëvalueerd en eindigt hoofdstuk 7 (aanbevelingen) met enkele aanbevelingen die uit dit onderzoek voortkomen.

2 Literatuurstudie & Theoretisch kader

In dit hoofdstuk zal eerst een overzicht gegeven worden van de bestaande literatuur over de volgende concepten: *burgerparticipatie*, *burgerinitiatieven*, *actieve beleidsvorming*, *deliberatieve democratie* en *transitieprocessen*. Vanuit de bestaande literatuur zal er een voorlopig antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag. Vervolgens wordt duidelijk wat de contributie van dit onderzoek is aan de bestaande literatuur. Ook zullen er op basis van dit kader enkele hypothesen opgesteld worden.

2.1 Literatuurstudie

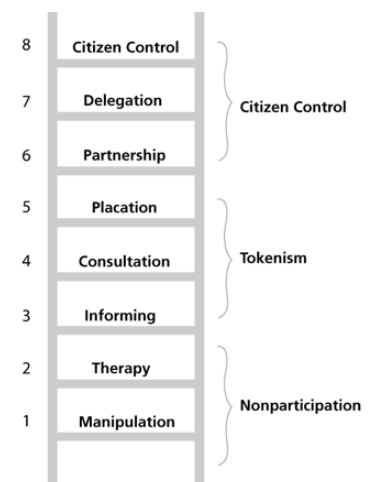
2.1.1 Burgerparticipatie

In de literatuur bestaan er verschillende definities van het begrip ‘burgerparticipatie’. Hieronder wordt eerst een korte opsomming gegeven van enkele praktijkdefinities uit het rapport: *‘Burgermacht op eigen kracht’* (Van Houwelingen et al., 2014). Vervolgens zullen er enkele wetenschappelijke definities worden toegelicht.

Het Instituut voor Publiek en Politiek definieert het begrip als volgt: *‘Burgerparticipatie is een manier van beleidsvoering waar burgers (al dan niet georganiseerd in maatschappelijke organisaties) direct of indirect bij het lokale beleid betrokken worden om door middel van samenwerking tot de ontwikkeling, uitvoering en/of evaluatie van het beleid te komen.’* (Dinjens 2010:6). Verder definieert de nationale ombudsman (Van Helden et al. 2009:5) burgerparticipatie als *het betrekken van burgers in het algemeen of belanghebbenden in het bijzonder bij gemeentelijk beleid*. Deze definitie beperkt zich volgens Van Houwelingen et al. (2014) vooral tot participatie in het gemeentebestuur. Tot slot omschrijft de Raad voor openbaar bestuur burgerparticipatie als volgt: *‘Burgerparticipatie heeft een aanvullende werking op de representatieve democratie en betreft de actieve deelname van (groepen) burgers aan de verschillende fasen van het beleidsproces. Deze participatie heeft een proactief karakter en betreft een door burgers en politiek gelegitimeerd proces, dat een bepaalde procedure kent.’* (Rob 2004:11)

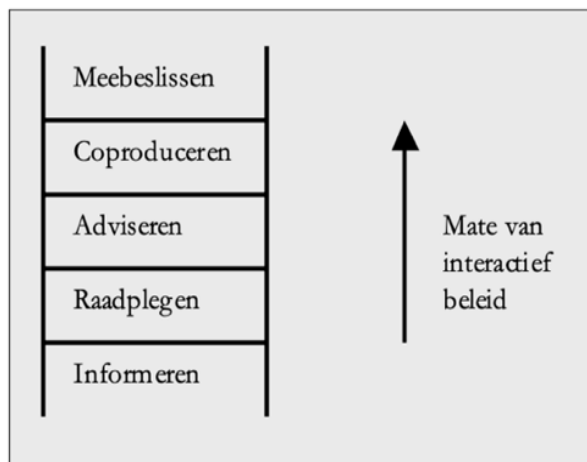
Van Houwelingen et al, (2014) stellen dat uit de verschillende praktijkdefinities blijkt dat burgerparticipatie een aanvulling is op de representatieve democratie, waardoor burgers de mogelijkheid krijgen om (extra) invloed uit te oefenen op het overheidsbeleid. De definitie van de Raad voor openbaar is het meest volledig, aangezien het de verschillende vlakken van burgerparticipatie uitlicht, waaronder de actieve deelname van burgers en het proactieve karakter van de participatie. Voordat de definiëring van het begrip burgerparticipatie wordt vastgesteld, worden er eerst enkele wetenschappelijke definities toegelicht.

Ook in de wetenschappelijke literatuur bestaan verschillende definities van het begrip burgerparticipatie. Zo leverde Arnstein (1969) een belangrijke bijdrage aan het begrip burgerparticipatie door het begrip als volgt te definiëren: *‘It is the redistribution of power that enables the have-not citizens, presently excluded from the political and economic processes, to be deliberately included in the future’* (Arnstein, 1969, p. 216). Op basis van deze definitie ontwikkelde ze de volgende participatieladder (zie figuur 1 hiernaast), waarbij ze drie gradaties participatie onderscheidt, namelijk *non-participatie*, *symbolische participatie* en *echte participatie*. De ladder bestaat achtereenvolgens uit acht niveaus: *‘manipulation’*, *‘therapy’*, *‘informing’*, *‘consultation’*, *‘placation’*, *‘delegated power’* en *‘citizen control’*. Hoe hoger burgers op de ladder staan des te meer invloed zij hebben.

Figuur 1: Participatieladder van Arnstein (1969)

Edelenbos en Monnikhof (2001) pasten de ladder aan op de Nederlandse beleidssituatie en onderscheidde de volgende treden, namelijk: *informereren, raadplegen, adviseren, coproduceren en meebeslissen* (Zie figuur 2 en 3 hieronder).

Figuur 2: Participatieladder Edelenbos & Monnikhof (2001)

Meebeslissen	Actoren hebben meer ruimte in het beleidsproces dan het bestuur. Actoren zullen zichzelf organiseren om taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden helder te krijgen en onderling te verdelen. Actoren hebben zeer grote invloed. Het bestuur opereert op relatieve afstand.
Coproduceren	Bestuur en actoren werken samen, waarbij het bestuur een partner onder de partners is. Er is sprake van gelijkwaardigheid. Actoren hebben een relatief grote invloed in het beleidsproces, maar zijn voor deelname aan de samenwerking verantwoordelijk verschuldigd aan hun eigen organisatie (de organisatie die zij vertegenwoordigen).
Adviseren	Adviseren gaat net als raadplegen van een wisselwerking uit, maar gaat hierin 'een trede' verder. De actoren geven advies, of worden om advies gevraagd. Van het bestuur wordt verwacht dat zij dit advies serieus neemt en daar in ieder geval een reactie op geeft.
Raadplegen	Bij raadplegen worden actoren om hun mening gevraagd door het bestuur over (voorgenomen) beleid. Het gaat verder dan een eenzijdige relatie zoals bij informeren. Bij raadplegen is er sprake van een wisselwerking tussen actoren en het bestuur. Het bestuur vraagt actoren om hun mening (of hun reactie) over beleid. Het bestuur kan echter zelf besluiten of ze deze reactie van actoren meeneemt in haar afweging of naast zich neerlegt.
Informereren	Informereren is het (on)gevraagd communiceren van feiten, regels of andere mededelingen door het bestuur aan actoren. Het bestuur vindt het van belang dat actoren op de hoogte worden gesteld. Kenmerkend voor informeren is de eenzijdige relatie die bestaat tussen het bestuur en actoren. Actoren hebben weinig ruimte in het beleid van het bestuur.

Figuur 3: Operationele definitie van interactief beleid Edelenbos & Monnikhof (2001)

Volgens Edelenbos et al. (2006) verwijst burgerparticipatie *specifiek naar de deelname van burgers aan de politieke besluitvorming en aan de totstandkoming van beleid*. Zo heeft burgerparticipatie volgens hen de afgelopen dertig jaar een ontwikkeling doorgemaakt van alleen vormen van indirecte participatie naar verschillende vormen van indirecte en directe participatie (Edelenbos et al., 2006, p.18). Edelenbos et al. (2006) geven een brede definitie van het begrip burgerparticipatie, terwijl Arnstein (1969) juist een specifiekere definitie geeft van het begrip door te benadrukken dat het burgerparticipatieproces zich richt op de herverdeling van macht, waardoor burgers, die momenteel uitgesloten zijn van politieke en economische processen, in de toekomst doelbewust worden opgenomen. Daarom wordt in dit onderzoek de definitie van Arnstein (1969) gehanteerd: *'It is the redistribution of power that enables the have-not citizens, presently excluded from the political and economic processes, to be deliberately included in the future'* (Arnstein, 1969, p. 216). Deze definitie sluit aan bij het doel van dit onderzoek, omdat de burgers in het landelijk gebied zich ook uitgesloten burgers kunnen voelen als het gaat om de landelijke politiek. Zo heerst er het gevoel van buitengesloten te worden door een overheid die vooral op geld let en minder aandacht heeft voor de leefbaarheid van dorpen, aldus Knoop (2022). Het verdwijnen van publieke voorzieningen op het platteland, maar ook de kansenongelijkheid en het gevoel van niet gehoord te worden maakt dat er op het platteland veel ongenoegen en ontevredenheid heerst. Het vertrouwen in de politiek is dan ook relatief laag in de landelijke gebieden en de steun voor populistische partijen groeit (Knoop, 2022).

2.1.2 Soorten burgerparticipatie

De verschillende participatieladders onderscheiden al verschillende soorten burgerparticipatie. Echter, in de Nederlandse literatuur zijn er meerdere categorieën burgerparticipatie te onderscheiden. Zo onderzochten Salverda en Van Dam (2008) in hun rapport *'Burgers en landschap'* welke soorten burgerparticipatie er in Nederland zijn ten aanzien van het landschap. Dit onderzoek richt zich dus vooral op de betrokkenheid van burgers tegenover het Nederlandse landschap. Uit de onderzoeksuitkomsten blijkt dat burgerparticipatie in de volgende categorieën verdeeld kan worden, namelijk: *inspraak, medezeggenschap, samenwerken met een overheid- en of landschapsorganisatie, doneren, sponsoren en adopteren via een landschapsorganisatie,*

vrijwilligerswerk bij een landschapsorganisatie of gebruiker of consument van het landschap en van producten van het landschap via een landschapsorganisatie.

Naast de verschillende soorten burgerparticipatie onderscheiden Van Houwelingen et al. (2014) drie verschillende generaties burgerparticipatie. Volgens hen is er sprake van eerste generatie burgerparticipatie wanneer burgers pas inspraak krijgen nadat de (belangrijkste) beslissingen zijn genomen. Bij tweede generatie burgerparticipatie worden burgers in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken bij de voorbereiding van het beleid. Tot slot stellen Van Houwelingen et al. (2014) dat de derde generatie burgerparticipatie gezien wordt als het 'burgerinitiatief'. Hier komt het initiatief niet vanuit de overheid, maar vanuit de burger. De burger initieert zelf een activiteit waarbij de (gemeentelijke) overheid later gevraagd wordt om (eventuele) medewerking te verlenen. Dit onderzoek zal zich richten op de derde generatie burgerparticipatie (Van Houwelingen et al., 2014), omdat deze generatie zich richt op burgerinitiatieven en de G1000 initiatieven een vorm van burgerinitiatieven zijn.

2.1.3 Burgerinitiatieven

Uit de literatuur bleek al dat burgerinitiatieven een onderdeel zijn van burgerparticipatie (Van Houwelingen et al., 2014). Toch is het belangrijk om dit begrip verder te definiëren. Zo definieert Blom et al. (2011) het begrip als volgt: *'Een initiatief van een of meer burgers dat onverplicht wordt opgestart ten behoeve van anderen of de samenleving'*. Volgens Mijde en Daru (2005:11) is een burgerinitiatief *'een vorm van zelforganisatie van burgers, gericht op de verbetering van de eigen levenssituatie en/of de samenleving waarbij een aantal mensen betrokken is in een al dan niet tijdelijke initiatiefgroep, actiegroep of projectgroep. Burgerinitiatieven worden gerund door vrijwilligers, zijn hoogstens semiprofessioneel, kleinschalig en niet of weinig geïnstitutionaliseerd.'*

In dit onderzoek wordt de definitie van Mijde en Daru (2005:11) gehanteerd, aangezien deze definitie de verschillende aspecten van een burgerinitiatief toont. Daarmee komen de verschillende soorten groepen: *initiatiefgroep, actiegroep of projectgroep* aan bod in deze definiëring. De G1000 valt namelijk enerzijds te definiëren als een initiatiefgroep, maar ook als een projectgroep, gezien hun lange termijn projecten. Daarnaast richt deze definitie zich ook op de verbetering van de eigen levenssituatie van burgers en bij de opgave van het landelijk gebied gaat het ook om de verbetering van de levenssituatie. Zo focust de transitieopgave zich ook op een goede toekomst voor het landelijk gebied (Remkes, 2022, p.18).

In de literatuur zijn verschillende onderzoeken van de G1000 initiatieven te vinden. Zo stellen Boogaard et al. (2016) in hun onderzoek dat de processen die aan een G1000 ten grondslag liggen een uitstekende basis bieden om de kloof tussen burgers en bestuur aan te pakken. Daarnaast stelt Van Maanen (2017) dat de G1000 een manier was om de theorie van de deliberatieve democratie in praktijk te brengen. Zo legt de theorie van de deliberatieve democratie uit op welke wijze het beste collectieve keuzes gemaakt kunnen worden. Daarbij is het doel van een deliberatieve democratie om belanghebbenden bij elkaar te brengen op een zo vrij en eerlijk mogelijke wijze en in gesprek te gaan over onderwerpen die door hen worden aangedragen. Hierbij gaat het niet om het representatieve systeem, waarbij verantwoordelijke afgevaardigden het regeringswerk doen zoals in het stelsel van de representatieve democratie (Barber, 1998). In de deliberatieve democratie gaat het dus om een vertegenwoordiging zonder mandaat, terwijl het in de representatieve democratie juist gaat om een vertegenwoordiging met mandaat. De G1000 initiatieven vallen dus onder de theorie van de deliberatieve democratie.

Verschillende theorieën van deliberatieve democratie stellen dat deliberatie de kennis vergroot. Zo veronderstelt een deliberatief proces vrij openbaar redeneren, gelijkheid, inclusie van verschillende belangen en wederzijds respect. Wanneer informatie en overleg plaatsvinden, leren mensen andere argumenten te respecteren met als gevolg meer bereid te zijn om voorkeuren te

veranderen (Dryzek en List, 2003; Fishkin en Laslett, 2002; Gutmann en Thompson, 2004). Samengevat stellen normatieve participatieve en deliberatieve theorieën over de democratie dat participatie de kennis en vaardigheden van burgers vergroot. Daarnaast draagt het bij aan de ontwikkeling van burgerdeugden en aan het gevoel publieke burgers te zijn en deel uit te maken van een gemeenschap (Fischer, 2000; Fung en Wright, 2001).

2.1.4 Interactieve beleidsvorming

Volgens Edelenbos et al. (2006) zijn er verschillende redenen voor overheden om interactieve processen in gang te zetten. Een bekende reden is het dichten van de kloof tussen overheid en burgers en het creëren van draagvlak (Edelenbos, 2000). Zo stellen Koppenjan en Klijn (2004) dat interactieve beleidsvorming inhoudelijk vooral past bij onderwerpen die controversieel en dubbelzinnig zijn en waarbij er geen directe oplossing te vinden is. Gezien de complexiteit van de transitieopgave en het doel van dit onderzoek om draagvlak te creëren zal het begrip interactieve beleidsvorming verder uitgewerkt worden.

Zo stellen Pröpper & Steenbeek (1998a), Edelenbos (2000), Edelenbos & Monninkhof (2001) en Van Tatenhove (2004) dat *interactieve beleidsvorming een (communicatieve) vorm van beleidsontwikkeling [is] waarbij bijvoorbeeld de rijksoverheid in een zo vroeg mogelijk stadium andere overheden, burgers, bedrijven en georganiseerde belangengroepen betreft om gezamenlijk beleid te ontwikkelen en uit te voeren*. In tegenstelling tot burgerparticipatie richt interactieve beleidsvorming zich vooral op de deelname van overheden, bedrijven, burgers en georganiseerde belangengroepen, ofwel een netwerk van allerlei stakeholders. Terwijl burgerparticipatie zich juist richt op de specifieke deelname van burgers. Daarnaast omschrijven Edelenbos, Teisman en Reuding (2001) interactieve beleidsvorming *'als een proces dat zo wordt ontworpen dat een aanzienlijke en gevarieerde groep van betrokkenen in staat is om via onderlinge interactie en interactie met experts, bestuurders, financiers en andere belanghebbenden hoogwaardige oplossingen te vinden voor het gebied waarin hun belangen liggen.'* (Edelenbos, Teisman en Reuding, 2001, p1).

Zij schetsen vier eigenschappen van interactieve beleidsvorming, die volgens hen gemanaged moeten worden, namelijk: *openheid, gelijkwaardigheid, debat en onderhandeling* en tot slot *invloed*. Echter, uit de interactieve praktijk blijkt dat deze fundamentele elementen lang niet altijd van de grond komen. Verder stellen Edelenbos, Teisman en Reuding (2001) dat interactieve beleidsvorming de kloof tussen overheid en burger kan dichten, de legitimiteit van het openbaar bestuur verbeteren, kennis ontwikkelen en uiteindelijk tot betere oplossingen leiden. Echter, de potenties van het de interactieve beleidspraktijk worden nog niet volledig benut. Daarom is het belangrijk dat partijen het nieuwe democratische spel van interactieve beleidsvorming leren te spelen (Edelenbos, Teisman en Reuding, 2001, p2). Edelenbos (2000) gaat in zijn proefschrift *Proces in Vorm* verder in op de vier centrale elementen die hij en Teisman & Reuding (2001) schetsen. Zo stelt hij dat deze vier elementen 'gradueel' zijn en zich bovendien iedere keer verschillend manifesteren in de praktijk. Het is volgens hem de kunst om voor de vier elementen in elk interactief proces het optimum te vinden.

De omschrijving van (Edelenbos, Teisman en Reuding, 2001, p1) is erg volledig en wordt dan ook gebruikt in dit onderzoek, aangezien zij vier eigenschappen van interactieve beleidsvorming onderscheidde die gemanaged moeten worden.

Tot slot stellen Hendriks en Tops (2001) dat de hang naar interactieve beleidsvorming niet nieuw is, aangezien Nederland al een lange geschiedenis kent van interactief schikken en plooiën, samengevat in de beroemde drie c's van de Nederlandse politiek (consultatie, consensus en compromis). Volgens Hendriks en Tops (2001) was er al sprake van schikken en plooiën in de Republiek, namelijk in de vorm van '*persuasi*', een collegiaal overleg tussen regenten, aangezien

de macht in de Republiek sterk versnipperd en verspreid was hadden de regenten elkaar nodig. Ook in de Thorbeckeaanse gedecentraliseerde eenheidstaat bleef de traditie van decentraal, consensuszoekend bestuur centraal staan. Door de ontzuiling en de onthiërarchisering van de samenleving in de tweede helft van de twintigste eeuw werd de traditie van schikken en plooiën gedemocratiseerd (Hendriks en Tops, 2001, p.107) Hendriks en Tops (2001) verklaren dat interactieve beleidsvorming niet een huidige trend is, maar zich al eeuwen ontwikkeld heeft in Nederland. De manier van 'schikken en plooiën' is een onderdeel van de Nederlandse bestuurscultuur en heeft mogelijk ook invloed op de wijze hoe burgerparticipatie uitgevoerd wordt.

2.1.5 Transitieprocessen

De transitieopgave van het landelijk gebied kan gezien worden als een crisis, vanwege de complexiteit van het transitievraagstuk. Koppenjan en Klijn (2004) stelde al dat interactieve beleidsvorming vooral past bij onderwerpen die controversieel zijn en waar geen directe oplossingen zijn te vinden. Verder concludeerden De Moor en Duffhues (2022), naar aanleiding van hun onderzoek over de rol van de reactieve burger in een wereld van crisis, dat de overheid er baat bij heeft om een beroep te doen op het organiserend vermogen van actieve burgers, hun netwerken en gemeenschapskracht bij de aanpak van grote maatschappelijke uitdagingen, zoals klimaat, energie, zorg, voedsel en wonen (De Moor & Duffhues, 2022).

In de literatuur is veel bekend over de werking van transitieprocessen. Zo stelden Loorbach en Rotmans (2010) dat het vierde Nationaal Milieubeleidsplan (NMP4, 19) transitie management introduceerde als officieel overheidsbeleid. Volgens hen brak het NMP4 met de dominante beleidstradities en praktijken door ruimte te scheppen voor vernieuwende beleidsexperimenten met transitie management. Verder stellen Loorbach en Rotmans (2010) dat de volgende zaken vereist zijn voor het beheersen van transities namelijk; 1) omgaan met onzekerheden, 2) opties openhouden en omgaan met versnipperd beleid, 3) een lange termijn oriëntatie hebben en deze gebruiken voor korte termijnbeleid, 4) aandacht hebben voor de internationale aspecten van veranderingsprocessen en oplossingen vinden op juiste schaal en 5) een set van specifieke taken voor de overheid, waaronder stimuleren, bemiddelen en het creëren van de juiste omstandigheden (Loorbach en Rotmans, 2010, p. 238).

Daarnaast onderscheiden Loorbach en Rotmans (2010) bij het observeren van het gedrag van actoren in de context van maatschappelijke transities de volgende vier soorten governance-activiteiten, namelijk: strategisch (activiteiten gericht op een lange tijdshorizon), tactisch (activiteiten gericht op opbouw en afbraak systeemstructuren, ofwel op het niveau van subsystemen), operationeel (activiteiten gericht op korte termijn en alledaagse beslissingen en acties) en tot slot reflexief (activiteiten gericht op de evaluatie van de bestaande situatie op verschillende niveaus) (Loorbach en Rotmans, 2010, p. 238).

In dit onderzoek wordt de transitieopgave gezien als een transitieproces, waarbij de vijf punten van Loorbach en Rotmans (2010) van groot belang zijn voor het uitvoeren van deze transities. Het is belangrijk om met de context van de transitie rekening te houden, wanneer verschillende G1000 initiatieven ten opzichte van de transitie worden geanalyseerd. Daarbij wordt er in dit onderzoek uitgegaan van een strategische en tactische transitie.

2.2 Theoretisch kader

In het theoretisch kader wordt een voorlopig antwoord gegeven op de onderzoeksvraag aan de hand van verschillende literatuurbronnen. Eerst zal de algemene literatuur rondom het concept draagvlak beschreven worden. Vervolgens zullen er diverse mechanismen uit de literatuur behandeld worden die invloed hebben op het concept draagvlak. Tot slot zal er per mechanisme een hypothese opgesteld worden.

2.2.1 Draagvlak

In de literatuur bestaan er verschillende definities van het begrip draagvlak. Boedeltje (2009) gaat diep in op het begrip draagvlak en definieert het als volgt: *'De mate waarin interactief bestuur wordt geaccepteerd door belanghebbende burgers.'* (Boedeltje, 2009, p. 30). Onderdeel van deze definitie is het begrip acceptatie. Daarom stelt ze dat acceptatie in haar proefschrift, en door anderen (bijv. Potman 1989), wordt opgevat als een individuele houding of attitude. Verder wordt gedrag, naast attitudes, ook als onderdeel van acceptatie en draagvlak beschouwd. Echter, in de wetenschappelijke literatuur blijkt het een twistpunt of gedrag daadwerkelijk onderdeel moet zijn van beide begrippen. Zo stellen sommige auteurs (zie Boogers 1998; Ruelle en Bartels 1998; Goldenbeld en Vis 2001; de Graaf 2007) – in lijn met Boedeltje (2009) – dat gedrag een onderdeel is van acceptatie en draagvlak. Dit resulteert erin dat wanneer er draagvlak en acceptatie bestaat dit volgens de auteurs tot uiting komt in steun en wanneer dit niet het geval is juist in protest. Andere auteurs (zie Pröpper en Steenbeek 1998b; Potman 1989; van Woerkum 1997) beschouwen gedrag juist niet als onderdeel van acceptatie en draagvlak. Wanneer gedrag deel uit zou maken van beide begrippen zou dit volgens deze auteurs juist leiden tot vermenging van acceptatie en naleving (van Woerkum 1997). Door gedrag mee te nemen, wordt verondersteld dat degenen, die de regels volgen en geen actie ondernemen, het betreffende object accepteren en positief staan tegenover het interactief bestuur; wellicht ten onrechte. Het is mogelijk dat iemand negatief tegenover het interactief bestuur staat, maar geen (protest)acties onderneemt, aldus Boedeltje (2009). Volgens Potman (1989) geeft het (protest- of steun) gedrag geen scherp beeld van de mate waarin men het object accepteert of de mate waarin er draagvlak voor bestaat.

Boedeltje (2009) benadrukt dat de attitude van mensen ten opzichte van het interactief bestuur centraal staat in haar onderzoek. Zo wordt acceptatie in haar proefschrift opgevat als een attitude ten opzichte van een object, daarmee is acceptatie een subjectief concept (Duinenveld en Beunen 2006). Verder definieert Boedeltje (2009) acceptatie als volgt: *'acceptatie is een attitude van belanghebbende burgers ten aanzien van interactief bestuur'*. Zo impliceert een hoge mate van acceptatie dat het betreffende individu een positieve houding ten opzichte van interactief bestuur heeft, terwijl een lage mate van acceptatie juist op een negatieve houding doelt. Uiteindelijk betekent dit, dat er sprake is van een hogere mate van draagvlak, wanneer er bij meer mensen een grotere mate van acceptatie bestaat.

Volgens Boedeltje (2009) kan het acceptatieobject opgesplitst worden in twee subobjecten, namelijk procesacceptatie (en draagvlak) en inhoudelijke acceptatie (en draagvlak). Zo kan procesacceptatie volgens Boedeltje (2009) omschreven worden als *'een attitude van belanghebbenden ten opzichte van het proces van interactief bestuur'* en kan het procesdraagvlak omschreven worden als: *'de mate waarin het proces van interactief bestuur wordt geaccepteerd door belanghebbende burgers'*. Zo kan het proces van interactief bestuur ervoor zorgen dat men (de resultaten van) het interactief bestuur accepteert, los van de inhoud van deze resultaten (Richardson 1983; Hoekema et al. 1998; Edelenbos 2001). Daarnaast is inhoudelijke acceptatie te omschrijven als: *'een attitude van belanghebbende burgers ten opzichte van het beleid dat voortkomt uit interactief bestuur'* en wordt inhoudelijk draagvlak omschreven als: *'de mate waarin het beleid dat voortkomt uit interactief bestuur wordt geaccepteerd door belanghebbende burgers'*.

Op basis van deze twee subobjecten stelt Boedeltje (2009) dat proces- en inhoudelijke acceptatie samen de uiteindelijke mate van acceptatie vormen. Dit geldt ook voor de uiteindelijke mate van draagvlak. Daarom specificiert Boedeltje (2009) de eerdere definitie van acceptatie en draagvlak tot: *'Een attitude van belanghebbenden ten opzichte van het proces van interactief bestuur en beleid dat daaruit voortkomt'* en *'de mate waarin het proces van interactief bestuur en het beleid dat daaruit voortkomt wordt geaccepteerd door belanghebbende burgers.'*

De Graaf (2007) onderscheidt in zijn proefschrift: *'Gedragen beleid'* ook proces en inhoudelijk draagvlak. Zo stelt hij dat inhoudelijk draagvlak zich richt op de feitelijke uitkomst van interactief beleid en dat procesdraagvlak betrekking heeft op het interactieve proces van interactief beleid. Samen vormen inhoudelijk- en procesdraagvlak het draagvlak voor interactief beleid, aldus de Graaf (2007, p. 43). Verder stellen Hoekema et al. (1998) dat een positieve evaluatie van het interactieve proces ervoor kan zorgen dat het uiteindelijke beleid positief beoordeeld wordt, ondanks dat men het niet met de inhoud eens is. Zo stelt de Graaf (2007) dat procesdraagvlak kan ontstaan zonder inhoudelijk draagvlak en andersom ook. Verder heerst er volgens hem de verwachting in de literatuur dat inhoudelijk draagvlak en procesdraagvlak naast elkaar kunnen bestaan en elkaar aanvullen. Zo bleek uit onderzoek van Propper en Steenbeek (1998) dat in driekwart van de gevallen waar een verbetering van het proces werd geconstateerd, dit parallel liep met positieve effecten op inhoudelijk draagvlak. Daarnaast blijkt volgens Edelenbos (2000) dat deelnemende belanghebbenden vaak de nadruk leggen op hun eigen inbreng en de verwerking hiervan in de uitkomsten. Op basis van de uitspraken van Edelenbos over de eigen inbreng en herkenning hiervan in het beleid stelt de Graaf (2007) dat wanneer het proces goed verloopt dit niet altijd een voorwaarde is voor inhoudelijk draagvlak. Zo kan inhoudelijk draagvlak, vanwege die reden, een belangrijkere bijdrage leveren aan het uiteindelijke draagvlak dan procesdraagvlak.

2.2.2 Mechanisme 1: Eigenaarschap

In de literatuur bestaan verschillende argumenten voor het ontstaan van draagvlak. Uit de definiëring van Boedeltje (2009) blijkt dat de attitude en de acceptatie van belanghebbenden een grote rol speelt in het ontstaan van draagvlak. Daarnaast blijkt uit het rapport: *Leefbaarheidsinitiatieven op het platteland* (Bock et al, 2018) dat het begrip eigenaarschap verwijst naar het feit dat een aantal bewoners zich eigenaar maakt van een probleem, een sociale voorziening ofwel een publiek eigendom collectief maakt. Zo is eigenaarschap het resultaat van een beweging van onderop, namelijk bewoners die streven naar autonomie. Bewoners kunnen een stuk verantwoordelijkheid wegnemen bij de overheid en hiermee instituten en bedrijven beconcurreren die voor een bepaald leefbaarheidsaspect hun bestaansrecht vinden. Volgens Bock et al. (2018) zijn claims op eigenaarschap vaak emotioneel geladen, ondanks dat de verantwoordelijkheid voortkomt uit een rationeel proces van opdrachten aan overheden, instituten en bedrijven (Bock et al., 2019, p. 25).

Verder wordt duidelijk dat het concept eigenaarschap zowel de overheid als de gemeenschap raakt. Enerzijds raakt het de gemeenschap, omdat zij streeft naar autonomie door eigenaarschap te tonen en ondersteuning te vragen. Anderzijds raakt het de overheid, omdat zij een sterk gevoel van verantwoordelijkheid hebben en diensten en voorzieningen moeten loslaten (Bock et al, 2018). Bock et al. (2018) stellen dat het loslaten door de overheid en het vastpakken door bewoners een complex verhaal is, omdat het een niet zomaar overgaat in de ander.

Uit de definitie van Boedeltje (2009) wordt duidelijk dat acceptatie en draagvlak zich onder andere richt op de attitude van belanghebbenden ten opzichte van het proces van interactief bestuur en het beleid dat daaruit voortkomt. Daarnaast doelt de definitie ook op de mate waarin het beleid, dat voortkomt uit interactief bestuur, wordt geaccepteerd door belanghebbende

burgers. In dit geval zijn de belanghebbende burgers, de burgers uit het landelijk gebied. Wanneer zij eigenaarschap tonen, tonen zij een bepaalde attitude richting het interactief bestuur. Eigenaarschap kan ontstaan wanneer burgers uit het landelijk gebied deelnemen aan G1000 initiatieven en mede-eigenaar worden van het probleem. Een G1000 initiatief is een burgerinitiatief dat zich richt op initiatieven die door burgers worden aangedragen. Doordat burgers een probleem aandragen voelen zij zich mede-eigenaar van het probleem, waardoor eigenaarschap ontstaat. Daarnaast gaat het bij draagvlak om zowel betrokkenheid op het proces als de inhoud van interactief bestuur. Wanneer er een hoge mate van betrokkenheid is op beide subjecten (proces en inhoud) kan er sprake zijn van een hoge mate van draagvlak. Echter, is het belangrijk om de kanttekening mee te geven dat alleen een positieve betrokkenheid zorgt voor een hogere mate van draagvlak.

De eerste hypothese kan opgesteld worden: G1000 initiatieven kunnen leiden tot eigenaarschap onder belanghebbende burgers in het landelijk gebied, waardoor er draagvlak ontstaat.

2.2.3 Mechanisme 2: Vertrouwen

Boedeltje (2009) stelt in haar definiëring dat bij een hoge mate van acceptatie er ook een hoge mate van draagvlak ontstaat. In het transitieproces is vertrouwen ook erg belangrijk omdat het de basis legt voor een goede samenwerking. Zo stelt Nootboom (2017) dat vertrouwen en betrouwbaarheid van praktisch belang zijn als het gaat om samenwerking. Deze samenwerking kan tot stand komen tussen overheden, organisaties of individuele actoren. Wanneer er vertrouwen aan de orde is, is er sprake van onzekerheid. Zodra je zeker weet dat er iets gaat gebeuren, is vertrouwen niet aan de orde stelt Nootboom (2017). Echter, onzekerheid kan verminderd worden door afspraken en controle daarop vast te leggen, maar naarmate de onzekerheid toeneemt wordt het moeilijker en moet je het meer ruimte geven (Nootboom, 2017, pp. 18-19). Volgens Nootboom (2017) hangt de toenemende onzekerheid samen met de snelle verandering en deze verandering dwingt tot meer samenwerking. Zo kun je volgens hem niet in je eentje op meerdere fronten tegelijk de verandering bijbenen. Tegelijkertijd neemt de betrouwbaarheid volgens hem af die juist de basis voor vertrouwen moet leggen. Er ontstaat zo een botsing tussen de toegenomen behoefte van vertrouwen en de afgenomen betrouwbaarheid als basis (Nootboom, 2017). Deze snelle verandering is terug te zien in het transitieproces van het landelijk gebied en daarnaast is er ook schreeuwend behoefte aan vertrouwen.

Klijn (2009) stelt dat vertrouwen veel invloed heeft op de uitkomsten van het netwerkproces. Het is volgens hem zinvoller om te analyseren of er pogingen zijn gedaan om de waarden van de verschillende partijen te combineren en of er nieuwe oplossingen zijn ontstaan. In plaats van de doelstelling van een actor als maatstaf te hanteren. Klijn (2009) stelt dat wanneer een deelnemer een andere deelnemer vertrouwt, hij in feite een risico neemt. Aangezien hij of zij erop vertrouwt dat de partner in de interactie rekening houdt met zijn belangen. Daarom is vertrouwen vooral belangrijk in situaties van onzekerheid, omdat we dan niet precies weten wat we moeten doen en welk risico we kunnen nemen. Volgens Klijn (2009) is een zekere minimale vorm van vertrouwen noodzakelijk om tot handelen over te gaan. Waarom zouden we anders handelen als we verwachten dat anderen onze initiatieven kunnen misbruiken en er onredelijk van kunnen profiteren vraagt hij zich af. Het is belangrijk dat er bewust voor een risico gekozen wordt, en dat dit gebeurt vanuit de overtuiging dat de andere partij vertrouwd kan worden. Vanuit deze gedachte kan de volgende werkbare definitie afgeleid worden: *'Vertrouwen is een min of meer stabiele, positieve perceptie bij de deelnemers van de bedoelingen van de andere deelnemers, namelijk, de perceptie dat de andere deelnemers zich zullen onthouden van opportunistisch gedrag'* (Edelenbos en Klijn, 2007).

Vanuit de literatuur stelt Klijn (2009) dat er vier categorieën van argumenten zijn waarom vertrouwen een gunstige voorwaarde is voor het functioneren van bestuurlijke netwerken en het behalen van positieve resultaten in die netwerken: 1) Vertrouwen vermindert transactiekosten; 2) Vertrouwen vergemakkelijkt samenwerking en stabiliteit in (netwerk) relaties; 3) Vertrouwen stimuleert leren en kennisuitwisseling; 4) Vertrouwen stimuleert innovatie.

Volgens Klijn (2009) is vertrouwen van onschatbare waarde in bestuurlijke netwerken, omdat het de innovatie vergemakkelijkt door de onzekerheid ten opzichte van opportunistisch gedrag te reduceren. Daarbij bevordert het de horizontale informatie-uitwisseling en samenwerking. G1000 initiatieven kunnen onderdeel zijn van de bestuurlijke netwerken, waardoor er mogelijk vertrouwen kan ontstaan. Uit de literatuur blijkt dat vertrouwen de samenwerking vergemakkelijkt en daarbij stabiliteit in (netwerk) relaties bewerkstelligd. Wanneer er dus sprake is van vertrouwen kan dit leiden tot meer samenwerking. Deze samenwerking kan weer van invloed zijn op de mate van acceptatie van de belanghebbenden ten opzichte van het proces en inhoudelijke subject. Deze twee subjecten dragen weer bij aan het uiteindelijke begrip draagvlak. Wanneer er zowel acceptatie is van het proces als de inhoud ontstaat er draagvlak. Door samenwerking en vertrouwen kan er meer acceptatie ontstaan richting het proces en de inhoud en ontstaat er dus draagvlak.

De tweede hypothese kan opgesteld worden: G1000 initiatieven kunnen leiden tot meer vertrouwen onder belanghebbende burgers in het landelijk gebied, waardoor er draagvlak ontstaat.

2.2.4 Mechanisme 3: Gehoord voelen

Uit onderzoek van Michels en Binnema (2016), naar het ontwerp van G1000 burgertoppen en de bijdrage die zij leveren aan een aantal democratische waarden, blijkt dat burgers zich vaak beperkt gehoord voelen. Zo stellen Michels en Binnema (2016) dat de vorm van de dialoog, naar aanleiding van hun onderzoek, in beperkte mate invloed heeft op de mate waarop deelnemers zich gehoord voelen en vrij voelen om te zeggen wat ze willen. Uit het onderzoek van Michels en Binnema wordt duidelijk dat 'gehoord voelen' een belangrijk mechanisme is om de dialoog te laten slagen. Daarnaast kan dit mechanisme ook invloed hebben op de mate van draagvlak onder de betrokken burgers.

Ook blijkt uit de literatuur dat er vier eigenschappen van interactieve beleidsvorming zijn die moeten worden beheerst, namelijk: *openheid, gelijkwaardigheid, debat en onderhandeling* en tot slot *invloed*. Echter, in de praktijk blijkt dat deze fundamentele elementen lang niet altijd van de grond komen (Edelenbos, Teisman en Reuding, 2001). Veel van deze elementen raken het algemene begrip 'gehoord voelen'. Wanneer er sprake is van wederzijds begrip ontstaat er gelijkwaardigheid. Verder stellen Edelenbos, Teisman en Reuding (2001) dat interactieve beleidsvorming juist de kloof tussen overheid en burger kan dichten, de legitimiteit van het openbaar bestuur verbeteren, kennis ontwikkelen en uiteindelijk tot betere oplossingen leiden. Wanneer burgers zich dus meer 'gehoord voelen' kan de kloof tussen burger en overheid gedicht worden. G1000 initiatieven zijn een vorm van interactieve beleidsvorming en kunnen er dus voor zorgen dat deze kloof gedicht wordt.

Uit het onderzoek van Edelenbos (2000) bleek dat deelnemende belanghebbenden vaak de nadruk leggen op hun eigen inbreng en de verwerking hiervan in de uitkomsten. Wanneer hun inbreng wordt verwerkt in de uitkomsten ontstaat er inhoudelijk draagvlak volgens De Graaf (2007). Daarnaast stimuleren G1000 initiatieven juist de eigen inbreng van burgers over het beleid. Daarom kunnen G1000 initiatieven invloed hebben op de mate van draagvlak onder belanghebbende burgers, aangezien de initiatieven ruimte geven aan burgers om na te denken over de inhoud van het beleid. Wanneer hun inbreng verwerkt wordt kan het gevoel ontstaan dat

er naar hen 'geluisterd wordt' en voelen zij zich 'gehoord'. Hierdoor ontstaat zowel inhoudelijk- als procesdraagvlak.

De derde hypothese kan opgesteld worden: G1000 initiatieven kunnen leiden tot het gevoel van 'gehoord voelen' onder belanghebbende burgers in het landelijk gebied, waardoor er draagvlak ontstaat.

3 Methodologie

3.1 Kwalitatief onderzoek

Gezien de probleemstelling en doelstelling van dit onderzoek, zal er een deductief en kwalitatief onderzoek worden uitgevoerd. Een deductief onderzoek heeft meestal betrekking op het heden of verleden en kan gekozen worden als er veel bestaande theorieën zijn die getoetst kunnen worden met een onderzoek (Benders, 2022). Aan de hand van kwalitatieve data kunnen de onderliggende concepten, gedachten of ervaringen begrepen worden. Kwalitatief onderzoek heeft als doel om met woorden concepten, gedachten of ervaringen beter te begrijpen (Merkes, 2022). Omdat de onderzoeksvraag zich richt op het creëren van draagvlak is het belangrijk dat er een kwalitatief onderzoek wordt uitgevoerd. Daarom zijn in hoofdstuk twee de belangrijkste concepten toegelicht. Vervolgens is het van belang dat deze concepten getoetst worden in de praktijk. De literatuur richt zich enkel op draagvlak en het doel van burgerinitiatieven, maar dit onderzoek wil graag verder ingaan op hoe G1000 initiatieven kunnen leiden tot draagvlak onder bewoners van het landelijk gebied. Aangezien het verkrijgen van draagvlak deels gebaseerd is op ervaringen, zal er gebruik gemaakt worden van kwalitatieve datamethoden. Deze kwalitatieve datamethoden kunnen de gedachten en ervaringen goed in kaart brengen en zo ontstaat er een volledig beeld.

3.2 Dataverzamelmethode

3.2.1 Gekozen methode

Dit onderzoek wil in kaart brengen hoe de G1000 initiatieven leiden tot meer draagvlak onder burgers in het landelijk gebied. Daarom zal er een vergelijkende casestudy uitgevoerd worden, waarbij er interviews afgenomen worden. In deze studie worden verschillende initiatiefnemers van de G1000 initiatieven geïnterviewd. Aangezien er wordt gezocht naar een antwoord op de vraag hoe draagvlak ontstaat, is het belangrijk dat er interviews afgenomen worden onder de initiatiefnemers. Gezien de onderzoeksvraag is het ook belangrijk dat de deelnemers van de initiatieven worden geïnterviewd. Echter, in de praktijk bleek het lastig om de deelnemers van deze initiatieven te bereiken, vanwege privacy redenen en de manier waarop ze geselecteerd worden voor een G1000 initiatief. Daarom is er gekozen om van aanvullende documenten over deelnemersbetrokkenheid gebruik te maken. Zo wordt er gebruik gemaakt van de Overall-rapportage G1000 (G1000University, 2016). Dit is een kwantitatief onderzoek onder de deelnemers van de eerste 12 G1000 initiatieven in Nederland. Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van het promotieonderzoek van Franziska Eckhardt *'Let the people speak'* (Eckardt, 2021). In dit onderzoek analyseert Eckhardt de volgende twee G1000 initiatieven, namelijk de G1000Borne en de G1000Enschede. Deze aanvullende documenten geven mogelijk inzicht in hoe de deelnemers van de G1000 initiatieven de initiatieven hebben ervaren.

De volgende vier initiatieven zijn geselecteerd voor deze casestudy, namelijk de *G1000landbouw*, *de Voedsel1000*, *de Friese Dorpentop* en *de G1000Heerenveen*. De initiatieven zijn geselecteerd op basis van de volgende criteria: *inhoud*, *proces* en *betrokkenheid*. De inhoud van het initiatief moet raakvlakken hebben met het landelijk gebied. Daarnaast moet het proces van het initiatief in ieder geval opgestart zijn en bij voorkeur al zijn afgerond. Tot slot is het belangrijk dat het initiatief vanuit burgers geïnitieerd is en niet vanuit de overheid.

Helaas bleek het in de praktijk lastig om contact op te nemen met de initiatiefnemer van de Voedsel1000. Hierdoor heeft er geen interview plaatsgevonden met deze initiatiefnemer. Het was interessant geweest om de Voedsel1000 te vergelijken met andere initiatieven, aangezien het initiatief door de overheid geïnitieerd was. Tegelijkertijd is het G1000 Heerenveen initiatief ook deels geïnitieerd vanuit de overheid, waardoor het een goede vervanging is voor de Voedsel1000.

De overige drie initiatieven zullen hieronder behandeld worden aan de hand van de hierboven beschreven criteria: *inhoud, proces* en *betrokkenheid*.

1. G1000 landbouw

Dit initiatief is in 2021 opgestart met als doel om een scherp debat te voeren over de toekomst van de Nederlandse Landbouw en de Natuur. Het G1000Landbouw initiatief had als doel om via het eerste nationale burgerberaad samen met burgers in gesprek te gaan en voorstellen te formuleren over de toekomst van de Landbouw (G1000, 2021). Er is gekozen voor dit initiatief, omdat de inhoud van het initiatief raakvlakken heeft met de transitieopgave in het landelijk gebied. Daarnaast is het proces wel in gang gezet, maar niet afgerond. Ook zijn er wel vele verschillende partnerorganisaties bij betrokken.

2. Friese Dorpentop

In 2016 werd de Friese Dorpentop georganiseerd en gingen vijfhonderd Friezen met elkaar in gesprek over de toekomst van het Friese platteland. In 2019 kwam er een vervolg op de Dorpentop en werd de eerste Friese Burgertop georganiseerd, bestaande uit 43 deelnemers. De burgertop werkt aan een voorstel voor de Provinciale Staten (Friese Burgertop, 2022). De inhoud van dit initiatief heeft dus sterke raakvlakken met het landelijk gebied, aangezien de focus ligt op het Friese platteland. Daarnaast is het G1000 model in gang gezet en hebben er al verschillende toppen plaatsgevonden. Tot slot zijn er verschillende burgers bij betrokken.

3. G1000 Heerenveen

Dit initiatief richt zich op de inwoners van Heerenveen en de vitalisering van het centrum van Heerenveen. De raad van Heerenveen besloot om samen met haar inwoners via de G1000 werkwijze aan de slag te gaan met de vitalisering van het centrum. Naar aanleiding van verschillende burgertoppen werden uiteindelijk 47 van de 51 voorstellen aangenomen (G1000, 2019). Dit initiatief heeft vooral betrekking op de inwoners uit het centrum in plaats van het landelijk gebied. Echter, het proces van dit G1000 initiatief is erg volledig verlopen, waardoor het interessant is om dit initiatief met andere initiatieven te vergelijken.

3.2.2 Respondenten

Per initiatief zijn er een of twee initiatiefnemers geselecteerd en geïnterviewd. Daarnaast zal hoogleraar Ank Michels geïnterviewd worden, vanwege haar expertise over G1000 initiatieven. Hieronder volgt een interviewoverzicht:

Code	Respondent	Welke rol?	Welk initiatief
INT-IN-01	Harm van Dijk	Grondlegger G1000 & Initiatiefnemer	G1000Landbouw
INT-IN-02	Ellen Maassen	Initiatiefnemer	G1000Landbouw
INT-IN-03	Sietske de Jong	Initiatiefnemer	De Friese Dorpentop
INT-IN-04	Marc Jense	Initiatiefnemer	G1000Heerenveen
INT-IN-05	Annie Stelma	Initiatiefnemer	G1000Heerenveen
INT-DN-01	Tjeerd van der Zwan	Burgermeester Heerenveen	G1000Heerenveen
INT-DN-02	Piet Hein Oosterhagen	Deelnemer G1000Heerenveen	G1000Heerenveen
INT-EX-01	Dr. Ank Michels	Universitair hoofddocent aan de Universiteit Utrecht	Onafhankelijk expert

3.3 Operationalisatie

De concepten uit de onderzoeksvraag zijn geoperationaliseerd in een operationalisatie tabel, waarbij alle kenmerken van de concepten beschreven zijn. Vervolgens zijn deze kenmerken verwerkt in interviewvragen. Op basis van deze interviewvragen is een volledige interviewlijst gemaakt (Zie bijlage 1,2, 3 en 4). Voor de operationalisatie tabel zie Bijlage 1.

3.4 Data-analysemethoden

De vergelijkende casestudy wordt beschreven op basis van de interviewresultaten en de aanvullende onderzoeken. De interviews zullen getranscribeerd en gecodeerd worden, zodat de inhoud van de interviews goed verwerkt kan worden in de casestudy. Op basis van de belangrijkste concepten: *draagvlak*, *eigenaarschap*, *vertrouwen* en *gehoord voelen* van dit onderzoek zal de casestudy gestructureerd worden. Per concept wordt duidelijk in hoeverre het terugkomt binnen het initiatief. Zo kan er bijvoorbeeld gereedeneerd worden of er draagvlak is ontstaan binnen het initiatief of juist niet. Het resultaten hoofdstuk zal daarom ook een analyse van de verschillende concepten bevatten.

Concepten codekleur	+	Definitie
G1000 - initiatief		De theorie van de deliberatieve democratie legt uit op welke wijze het beste collectieve keuzes gemaakt kunnen worden. Daarbij is het doel van een deliberatieve democratie om belanghebbenden bij elkaar te brengen op een zo vrij en eerlijk mogelijke wijze en in gesprek te gaan over onderwerpen die door hen worden aangedragen. Gericht op het G1000 proces en de wijze waarop het proces is uitgewerkt.
Draagvlak		<i>'Een attitude van belanghebbenden ten opzichte van het proces van interactief bestuur en beleid dat daaruit voortkomt' En: 'de mate waarin het proces van interactief bestuur en het beleid dat daaruit voortkomt wordt geaccepteerd door belanghebbende burgers.'</i>
Eigenaarschap		Eigenaarschap verwijst naar het feit dat een aantal bewoners zich eigenaar maakt van een probleem, een sociale voorziening ofwel een publiek eigendom collectief maakt (Bock et al., 2018)
Vertrouwen		<i>'Vertrouwen is een min of meer stabiele, positieve perceptie bij de deelnemers van de bedoelingen van de andere deelnemers, namelijk, de perceptie dat de andere deelnemers zich zullen onthouden van opportunistisch gedrag' (Edelenbos en Klijn, 2007).</i>
Gehoord voelen		Betrokken burgers voelen zich gehoord en vrij om te zeggen wat ze willen (Michels en Binnema, 2016)
Overig		Alle overige zaken die worden benoemd met betrekking tot het G1000 proces en adviezen voor het onderzoek.

3.5 Validiteit en betrouwbaarheid

3.5.1 Interne validiteit

De belangrijkste concepten van dit onderzoek zijn uitgewerkt in de operationalisatie tabel (zie Bijlage 1) en verwerkt in de vragenlijsten (zie Bijlage 2 t/m 5). Zo kan de interne validiteit van het onderzoek gewaarborgd worden. Aangezien de concepten eerst beschreven zijn, vervolgens zijn de kenmerken vastgesteld en op basis van deze kenmerken zijn de vragen opgesteld. Hierdoor wordt het theoretisch kader, met de belangrijkste concepten, getoetst in de praktijk, namelijk tijdens de interviews. Helaas kan de interne validiteit niet volledig worden gewaarborgd, aangezien het niet is gelukt om bij elk initiatief minstens twee deelnemers te interviewen. Dit kwam door verschillende redenen, waaronder privacy redenen of het lastig te achterhalen van de contactgegevens. Het draagvlak onder de deelnemers is dus summier bevraagd en vooral door de initiatiefnemers beantwoord. Zo kan er een bepaalde bias bij de initiatiefnemers aanwezig zijn, omdat zij het G1000 proces volledig hebben doorlopen en daardoor eerder vinden dat er draagvlak ontstaat. Echter, de overall rapportage van de G1000 en de gesprekken met de initiatiefnemers hebben wel een helder beeld gegeven van het draagvlak wat er onder de deelnemers ontstond.

3.5.2 Externe validiteit

De externe validiteit toetst of de onderzoeksresultaten generaliseerbaar zijn naar andere situaties of cases. In dit onderzoek is gekozen voor een vergelijkende casestudy van drie G1000 initiatieven met acht verschillende respondenten, waarvan vijf initiatiefnemers, twee deelnemers en één onafhankelijk expert. De dataverzamelmethode is passend bij de vorm van het onderzoek. Zo hebben de interviews een helder beeld gegeven van de initiatieven en of de belangrijkste mechanismen van dit onderzoek terugkwamen in de initiatieven. De initiatieven zijn zorgvuldig geselecteerd op basis van de volgende criteria, namelijk: *inhoud*, *proces* en *betrokkenheid*. Om de externe validiteit te verhogen hadden er meerdere initiatieven met elkaar vergeleken kunnen worden, zodat de resultaten te generaliseren zijn naar andere situaties. Echter, gezien de korte tijdsperiode van dit onderzoek was het niet mogelijk om meerdere initiatieven met elkaar te vergelijken en is er bewust voor gekozen om drie initiatieven nauwkeurig uit te werken. Er is dus gekozen voor een kleine schaal met veel diepte, zodat deze drie initiatieven nauwkeurig uitgewerkt konden worden.

3.5.3 Betrouwbaarheid

De betrouwbaarheid van dit onderzoek doelt op de context waarin het onderzoek heeft plaatsgevonden. Zo zijn er voornamelijk wetenschappelijke literatuurbronnen gebruikt voor het literatuuronderzoek en theoretisch kader op enkele praktijkbronnen na. Deze literatuur is gevonden via de online universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Leiden en de database JSTOR en Boom Bestuurskunde Tijdschriften. De interviews kende een semigestructureerde opbouw gebaseerd op de concepten uit het theoretisch kader. Tot slot zijn er veel open vragen gesteld om zo weinig mogelijk sturing te geven binnen het interview. De respondenten zijn allemaal geïnterviewd met nagenoeg dezelfde vragenlijsten. Echter, de vragenlijsten zijn twee keer aangepast. Eén keer na het eerste interview, zodat overbodige vragen weggelaten konden worden. Daarna om de vragenlijst aan te passen voor de expert en de deelnemers.

4 Resultaten & analyse

In dit hoofdstuk zullen de verschillende G1000 initiatieven met elkaar vergeleken worden. De casestudy is gestructureerd aan de hand van de hoofdconcepten van dit onderzoek: draagvlak, eigenaarschap, vertrouwen en gehoord voelen. Per concept wordt de input van de verschillende initiatieven verwerkt, zodat de verschillende initiatieven uiteindelijk met elkaar vergeleken kunnen worden.

4.1 G1000 Initiatieven

Uit de interviews met de verschillende initiatiefnemers werd duidelijk hoe het proces van alle G1000 initiatieven is verlopen. Zo is het G1000Landbouw proces opgestart door verschillende initiatiefnemers en is er een G1000 ontwerp gemaakt, maar is het ontwerp vervolgens niet uitgevoerd. Aangezien het Ministerie volgens H. van Dijk, grondlegger en initiatiefnemer van G1000Landbouw, (INT-IN-01) een 'andere route' koos. De Friese dorpentop werd opgezet door onder andere S. de Jong, initiatiefnemer van de Friese Dorpentop, (INT-IN-03) en een aantal andere initiatiefnemers die graag een burgertop wilde over de leefbaarheid van het Friese platteland. Het doel was om samen met burgers van het platteland in gesprek te gaan over de leefbaarheidskwesties. Ze verstuurden 12000 brieven naar alle burgers van de plattelandsgemeentes van Friesland, met uitzondering van Heerenveen, Leeuwarden en Sneek. Naar aanleiding van de Friese Dorpentop is er uiteindelijk ook een G1000 in Heerenveen georganiseerd. Volgens initiatiefnemers A. Stelma (INT-IN-05) en M. Jense (INT-IN-04) had deze burgertop als doel om een plan op te stellen voor het centrum van Heerenveen, aangezien de gemeenteraad het plan samen met burgers wilde organiseren. Vervolgens heeft er een gewogen loting plaatsgevonden in de Gemeente Heerenveen en dat waren ongeveer 600 deelnemers. Daarnaast is er speciaal voor de ondernemers een G20 georganiseerd, vanwege de gemengde belangen die ondernemers hebben ten opzichte van burgers.

4.2 Draagvlak

Wanneer het om draagvlak gaat zijn er twee belangrijke objecten te onderscheiden blijkt uit de literatuur, namelijk acceptatie richting het proces en richting de inhoud. Uit de interviews wordt duidelijk dat er binnen de G1000 initiatieven vooral veel acceptatie is richting het proces. Zo stelt S. de Jong (INT-IN-03) dat er een ontspannen setting was gecreëerd tijdens het G1000 proces en dat de deelnemers positief stonden tegenover het proces. Het enige wat van de deelnemers werd gevraagd was om deel te nemen aan het gesprek. Volgens S. de Jong (INT-IN-03) zit het proces heel goed in elkaar, aangezien het goed georganiseerd is en de moderators die instructies geven over de dialoogvaardigheden. Echter, het is belangrijk om de kanttekening te plaatsen bij het Friese Dorpentop initiatief dat er een ontspannen setting was, omdat de resultaten niet direct gekoppeld werden aan beleidsuitkomsten. Wanneer je wel het idee hebt dat je samen tot beleidsoplossingen moet komen, is het volgens S. de Jong (INT-IN-03) belangrijk dat je vooraf commitment hebt van de overheid. Ook in Heerenveen stonden de deelnemers positief tegenover het G1000 proces toen men ontdekte hoe het proces in elkaar zat. Volgens de initiatiefnemers, A. Stelma (INT-IN-05) en M. Jense (INT-IN-04) ontstond er vooral enthousiasme onder de deelnemers toen zij betrokken raakte bij het proces. Dit enthousiasme bleek ook wel uit de grote deelnemersaantallen. Ook T. van der Zwan, burgermeester van Heerenveen, (INT-DN-01) merkt op dat er draagvlak was ontstaan tijdens het G1000 proces. Vanwege het draagvlak dat

'Het draagvlak was er en daarom '...' heeft de Raad ook gewoon conform besloten. Omdat die ook gewoon zag d'r is gewoon zo enorm veel draagvlak. Wij gaan hier niet nog eens een keer zelf de dingen over doen. Dat is er eigenlijk gebeurd.
- T. van der Zwan

was ontstaan durfde de Raad volgens hem de resultaten te steunen. Daarnaast merkt hij op dat de Raad, die altijd veel waarde hecht aan haar budgetrecht, haar budgetrecht uit handen gaf tijdens het G1000 proces om daarvoor de betrokkenheid van de burgers terug te krijgen.

Bij de G1000Landbouw is het niet mogelijk om vast te stellen of er draagvlak is ontstaan, aangezien het initiatief alleen nog een ontwerpproces kent. Wel benadrukt H. van Dijk (INT-IN-01), initiatiefnemer van de G1000Landbouw en Grondlegger van de G1000, dat hij niet de term draagvlak gebruikt, maar de term transitiepotentieel. Dit is volgens hem 'draagvlak plus'. Wanneer burgers in volle vrijheid zelf keuzes kunnen maken is er volgens hem daarna de bereidheid om met die keuzes aan de slag te gaan. Dat is volgens hem transitie potentieel, aangezien draagvlak zich alleen richt op 'instemming met'. Volgens H. Van Dijk (INT-IN-01) is het transitie potentieel bij de G1000 onovertroffen, aangezien de deelnemers weten dat ze zelf aan de slag moeten met de uitkomsten als ze ook resultaat willen zien. Dit doen ze volgens hem ook omdat het hun eigen uitkomsten zijn en niet de uitkomsten die door de overheid gedictieerd zijn. In Heerenveen is er een mooi praktijkvoorbeeld van actief aan de slag gaan met de resultaten. Zo heeft P. H. Oosterhagen, deelnemer van de G1000Heerenveen, (INT-DN-02) samen met andere overgebleven deelnemers van de G1000 Heerenveen de monitorgroep opgericht, waarbij ze monitoren of datgene wat afgesproken is de komende jaren ook wordt uitgevoerd.

Ook tijdens de Friese Dorpentop ontstonden er enkele initiatieven, maar werd ook al snel duidelijk dat veel van deze initiatieven geleid worden door 'usual suspects', zoals S. De Jong (INT-IN-03) dit verwoordt. Hiermee doelt ze op de mensen die toch altijd wel aanhaken bij een burgerinitiatief, ofwel de actieve burger. Daarom hebben ze naast de loting ook oproepen gedaan

'We hebben andere mensen gehoord en dingen van andere mensen gehoord die je normaal gesproken nooit spreekt en hoort.'

- S. De Jong

via verschillende open kanalen. Dat heeft erin geresulteerd dat ze echt andere mensen hebben gehoord die je normaal nooit spreekt of hoort. A. Michels, Universitair hoofddocent aan de Universiteit Utrecht, (INT-EX-01) haakt aan op deze 'usual suspects' door onderscheidt te maken tussen het maxi publiek en het mini publiek. Zo stelt ze dat het gros van de mensen niet meedoet aan een burgerinitiatief. Het mini publiek gaat over de actieve burgers, dus 'usual suspects' en

het maxi publiek gaat over een veel bredere groep burgers. Zo stelt ze dat lastig is om te zeggen of er draagvlak ontstaat als alleen het mini publiek erbij betrokken is, dan wordt het alleen iets van die kleine groep. Het is belangrijk volgens A. Michels (INT-EX-01) dat er aansluiting wordt gevonden tussen het maxi en mini publiek. Zo geeft ze enkele suggesties om het maxi publiek erbij te betrekken, namelijk door online verschillende thema's te laten kiezen of tussentijds een stemming te organiseren, waarbij ook andere betrokken zijn, om zo het mini publiek aan het maxi publiek te verbinden. Daarnaast stelt ze, op basis van een onderzoek wat ze begeleidt, dat het ook belangrijk is om een actieve mediastrategie te ontwikkelen. Zodat mensen zich ervan bewust zijn dat dit speelt, dan hoeven ze niet per se mee te doen, maar dan kunnen ze zich misschien wel in de resultaten vinden. Dit kan volgens haar ook draagvlak creëren, maar wanneer het maxi publiek niet op de hoogte is, dan blijft het draagvlak iets van de kleine groep.

Wanneer het om de acceptatie richting het proces en de inhoud gaat stelt A. Michels (INT-EX-01) dat beide subjecten, proces en inhoud, samenhangen en dat beide even belangrijk zijn. Wanneer men niet begrijpt hoe een stemming is verlopen, dan steunt men minder het proces en dus ook de uitkomst. Tegelijkertijd stelt ze ook dat steun voor de uitkomst niet betekent dat men het eens is met de uitkomst. Ze zegt daar het volgende over: *'Dat betekent dus vooral dat je denkt van: nou oké dat is allemaal redelijk gegaan. Dus misschien is dat proces nog wel belangrijker, omdat dat ook maakt dat je je meer kunt vinden in die uitkomst.'*

Hieronder is een samenvattende tabel gemaakt waaruit duidelijk wordt bij welk initiatief wel of geen draagvlak is ontstaan. Echter, er zijn ook verschillen binnen de initiatieven te zien. Zo is het draagvlak bij de Friese Dorpentop sneller ontstaan, aangezien de uitkomsten van de top niet gebonden waren aan specifieke beleidsvoorstellen. Zo richtte de Friese Dorpentop zich volgens S. de Jong (INT-IN-03) vooral op het proces en de ‘mienskip’, ofwel de gemeenschap en welke ideeën uit het proces voortkwamen. Waardoor er een ontspannen sfeer heerste tijdens de top en dus ook sneller draagvlak ontstond onder de deelnemers. In tegenstelling tot de G1000Heerenveen waar een scheuring ontstond toen de horeca deelnemers aanschoven tijdens de gesprekken volgens P.H. Oosterhagen (INT-DN-02). Daarom werd, mede door de G1000 organisatie, besloten om de horeca ondernemers en de burgers van elkaar te scheiden, gezien hun verschillende belangen. Daarbij vertelde P.H. Oosterhagen (INT-DN-02) dat je tijdens het gesprek altijd mensen verliest die de G1000 niet meer kunnen combineren met hun werk of vinden dat hun stem niet voldoende gehoord worden. Daarnaast benadrukt P.H. Oosterhagen (INT-DN-02) dat van de originele groep, 400 mensen, er nog 39 mensen echt actief zijn in onder andere de monitorgroep.

‘Het zal je niet verbazen dat als je begint met een groep van 12 of 13 man, dat er op een gegeven moment ook mensen zijn die zeggen van: ‘Ik kan het niet meer naast mijn werk erbij doen’ of ‘Eigenlijk vind ik dat mijn stem niet voldoende gehoord wordt’. Nou dat probeer je te voorkomen, maar soms wordt het drammen over iets wat niet een hoge prioriteit had voor de rest. Dan scheiden de wegen af en toe.
- P.H. Oosterhagen

Initiatief	Draagvlak ontstaan	Geen draagvlak ontstaan
G1000Landbouw		X
De Friese Dorpentop	X	
G1000Heerenveen	X	

Tabel 1: Draagvlak binnen de G1000 initiatieven

4.3 Eigenaarschap

Wanneer het om eigenaarschap gaat stelt A. Michels (INT-EX-01) dat het belangrijk is om onderscheid te maken tussen een initiatief wat bottom-up of top-down is ontstaan. Wanneer iets bottom-up ontstaat, dus zo’n G1000 van de lokale gemeenschap, dan is er volgens haar natuurlijk meer eigenaarschap, omdat het probleem door hen op de agenda wordt gezet. Alleen wanneer het initiatief van bovenaf bepaald wordt, dan is er volgens haar niet per definitie meer eigenaarschap en moet dat nog ontwikkeld worden tijdens het proces. In het ontwerp van de G1000Landbouw proces heeft eigenaarschap ook een plaats. Zo stelt H. van Dijk (INT-IN-01) dat

‘Door mede-eigenaarschap van de overheid toe te staan, gingen we van ongeveer nul naar 100 procent resultaat. We hebben dat proces, wat we in Enschede hebben gedaan, daarna nog op een aantal plekken kunnen reproduceren. En dan blijkt dat we nu dus een aanpak hebben en die hebben we ook verwerkt in het voorstel voor de G1000landbouw. Die min of meer garandeert dat de uitkomsten ook overgenomen worden door de politiek.’
- H. van Dijk

het vertrekpunt van alle G1000 initiatieven het dichten van de kloof is tussen burgers en overheid. Dit doet de G1000 organisatie volgens hem vanuit de logica van de burger en niet vanuit de logica van de overheid. Door vanuit de logica van de burger te redeneren ontvangen burgers weer zeggenschap volgens H. van Dijk (INT-IN-01). Hiermee doelt hij op het eigenaarschap, of op z’n minst het mede eigenaarschap van de burger over de toekomst van het vraagstuk herstellen. Daarnaast is H. van Dijk (INT-IN-01) ervan overtuigd dat het ideaal is als de overheid mede-eigenaar is van de organisatie en zich ook fysiek inspant om

dat mede eigenaarschap vorm te geven. Aangezien de kans volgens hem groter is dat er ook daadwerkelijk iets met de resultaten gebeurt, omdat de overheid zich ook eigenaar voelt van de resultaten en zich daar ook aan committeert. Wanneer er iets met de resultaten gebeurd heeft dit ook invloed op het draagvlak onder burgers, omdat zij zich dan meer gehoord voelen (zie 4.5 Gehoord voelen).

A. Michels (INT-EX-01) stelt dat het ook belangrijk is dat politici er vanaf het begin af aan bij betrokken worden, 'want anders dan wordt het een losstaand iets en dan gaat iedereen enthousiast naar huis, maar vervolgens gebeurt er nooit meer iets.', aldus Michels (INT-EX-01). Volgens haar is het belangrijk dat ze aan de voorkant betrokken worden en dat politici zich committeren en zeggen we gaan er serieus naar kijken en nemen de uitkomsten mee in de besluitvorming. En ook aan de achterkant moet er een vervolg gevonden worden ook daar moeten politici betrokken worden. Volgens A. Michels (INT-EX-01) kan de representatieve democratie niet zomaar opzijgeschoven worden. Dus, die moet het laatste woord hebben, desondanks kunnen er wel afspraken gemaakt worden over de adviezen, dat deze serieus genomen worden en dat er een reactie komt op de adviezen. Ze plaatst hier wel een kanttekening bij, want dit vereist wel dat de vraagstelling afgebakend wordt. Wanneer deze te breed is, is er ruimte voor politici om aan 'cherry picking' te doen, dat ze eruit pikken wat ze interessant vinden en andere zaken laten liggen. H. van Dijk (INT-IN-01) stelt daarentegen dat de G1000 niet werkt met een mandaat vooraf aan het proces. Volgens hem is dat niet nodig, aangezien de uitkomsten niet van de overheid zijn, maar die zijn van de burgers. Zo stelt hij dat het burgerberaad niet van de overheid is en daarmee de overheid vrij te laten. Echter, hij stelt wel dat het belangrijk is dat een afvaardiging van de deelnemers in gesprek gaat met de overheid over de implementatie van de uitkomsten. De overheid is dan volgens hem vrij om te kiezen welke elementen uit de uitkomst ze wel of niet overneemt. Het enige wat hij verlangt is dat de overheid de gemaakte keuzes publiekelijk verantwoordt.

Volgens S. De Jong (INT-IN-03) heeft eigenaarschap met veel factoren te maken en of mensen dat pakken ja of nee. Naar aanleiding van de Friese Dorpentop waren er nog zes verschillende initiatieven 'up en running' tijdens de eindbijeenkomst. De reden voor deze grote follow-up had volgens haar met een aantal zaken te maken. Zo moet het allereerst een onderwerp zijn wat mensen heel erg aan het hart gaat, voordat ze zich daaraan verbinden om er vervolgens wat mee te doen. Daarnaast zorgen persoonlijke omstandigheden er ook voor of mensen zich wel of niet aan een initiatief verbinden. Tegelijkertijd geeft ze ook de volgende kanttekening erbij dat er bij deze initiatieven weer veel 'usual suspects' terug te vinden waren, dus actieve burgers, aangezien daar veel organisatiekracht zit. Verder verteld S. De Jong (INT-IN-03) dat sommige initiatieven ook gekoppeld waren aan een plaatselijk belang. Volgens haar zijn er veel plaatselijke belangen in Friesland en wanneer daar een initiatief wordt belegd, dan zit daar uitvoeringskracht en structuur en komt dat verder volgens haar.

'We moeten ons realiseren dat heel veel van de problemen die we hebben, die zijn van ons allemaal. De manier waarop we nu dingen organiseren hierin, in de grote vraagstukken in onze samenleving, daar zie je alleen maar dat je mensen tegenover elkaar krijgt. En dat is precies wat we niet moeten willen.'

- S. de Jong

Bij de G1000 Heerenveen ontstond er een monitorgroep die na de G1000 aan de slag ging met het monitoren van de resultaten en of hier daadwerkelijk mee aan de slag gegaan wordt. Deze groep bestaat uit een aantal sleutelfiguren die het hele proces hebben meegemaakt en zich zodanig eigen voelen dat ze door zijn gegaan, aldus A. Stelma (INT-IN-05). Daarnaast denkt A. Stelma (INT-IN-05) dat eigenaarschap ervoor kan zorgen dat een probleem beter opgelost kan worden.

Aangezien je in het G1000 proces voor een algemeen doel kiest en persoonlijke belangen onderschikt zijn. Door het proces kun je uiteindelijk heel overwogen besluiten nemen. Ze schetst het voorbeeld van een kleine G1000 in Jubbega waar de vragen uit de zaal niet beantwoord werden door mensen van de gemeente, maar door de betrokken deelnemers. Daarnaast benadrukt M. Jense (INT-IN-04) dat het de kunst om het proces zo in te richten dat mensen het proces zich eigen gaan maken. Wanneer deelnemers betrokken zijn bij het proces en het zich eigen maken is er uiteindelijk ook meer draagvlak voor de uitkomsten. Hieronder is inzichtelijk gemaakt welke vormen van eigenaarschap ontstonden tijdens de initiatieven. De G1000Heerenveen is een mooi voorbeeld van hoe de monitorgroep zich als een groep eigenaar maakt van de voorstellen en andere burgers op de hoogte houdt van de voortgang. Hierdoor ontstond draagvlak voor de gekozen voorstellen.

Initiatief	Eigenaarschap aanwezig (Ja/nee)?	Hoe wordt dit duidelijk?
<i>G1000Landbouw</i>	<i>Nee</i>	<i>X</i>
<i>De Friese Dorpentop</i>	<i>Ja</i>	<i>Initiatieven die ontstonden tijdens het G1000 proces. Uiteindelijk bleven er zes initiatieven over die een vervolg hebben gekregen. Deze initiatieven hadden vooral raakvlakken met plaatselijke belangen.</i>
<i>G1000Heerenveen</i>	<i>Ja</i>	<i>Monitorgroep die de resultaten van het G1000 proces in Heerenveen in de gaten houdt en bijstuurt waar nodig is. Daarnaast houden zij andere burgers op de hoogte van de voortgang van de resultaten.</i>

Tabel 2: Eigenaarschap binnen de initiatieven

4.4 Vertrouwen

Volgens alle initiatiefnemers ontstaat er tijdens het G1000 proces vertrouwen onder deelnemers. Echter, de initiatiefnemers vermelden wel verschillende kanttekeningen bij het ontstaan van vertrouwen. Zo stelt S. De Jong (INT-IN-03) dat ze bij de Friese Dorpentop bewust hebben gewerkt aan een vertrouwde setting. Volgens haar was dat echt een van de belangrijke basispunten om het tot een succes te maken en het is belangrijk dat daar niet lichtvaardig mee om wordt gegaan. Naast het creëren van een vertrouwde setting benadrukt ze ook het belang van

'Aan het einde van de top ontving ik veel positieve reacties, omdat veel mensen het leuk vonden om in zo'n setting is een keer met mensen, die ze niet kennen, te praten over een onderwerp wat je aan het hart ligt'
- S. de Jong

de moderatoren, die de gesprekken leiden tijdens de top. Volgens haar is het heel belangrijk om de tafels professioneel te begeleiden en te zorgen dat er snel een soort gevoel van veiligheid en vertrouwen ontstaat. Iedereen moet aan het woord komen, ook de mensen die niet zo snel het achterste van hun tong laten zien. De moderatoren zijn bij de Friese Dorpentop getraind in hoe ze een dialoog moesten voeren en begeleiden en de G1000 heeft hen

ondersteund in het trainen van de moderatoren. De rol van de moderatoren was erg belangrijk tijdens de G1000Heerenveen, aangezien de gesprekken niet altijd vlot verliepen. Zo zat er volgens A. Stelma (INT-IN-05) en M. Jense (INT-IN-04) soms een raadslid in het groepje dat 'te ver ging'

en 'alles naar zich toe trok'. Gelukkig waren in veel gevallen de overige deelnemers mondig genoeg, waardoor het raadslid 'geblokkeerd' werd door de andere groepsleden. In sommige gevallen nam de ambtenaar het dus te veel over en dat is volgens beide respondenten niet goed. Zowel A. Stelma (INT-IN-05) als M. Jense (INT-IN-04) waren die dag moderatoren tijdens de gesprekken en gaven aan dat ze ook meerdere keren moesten ingrijpen. A. Michels (INT-EX-01) benadrukt ook het belang van moderatoren. Volgens haar is het vertrouwen, dat ontstaat, ook afhankelijk van de moderatoren die aanwezig zijn tijdens de burgertoppen. Zo heeft zij wel eens meegemaakt dat er weinig sturing werd gegeven aan het gesprek tijdens de G1000 bijeenkomsten, waardoor sommige mensen niet aan het woord kwamen en andere juist domineerden. Daarnaast stelt A. Michels (INT-EX-01) stelt dat wanneer het over vertrouwen gaat, het vooral gaat over vertrouwen hebben in elkaar. Dus, vertrouwen dat andere burgers ook verstandige dingen kunnen zeggen. Wanneer dat er niet is, dan leidt het zeker niet tot draagvlak. Zo ontstaat er draagvlak wanneer er een onderlinge band van vertrouwen is, maar ook wanneer er vertrouwen is in de politieke vaardigheden, of competenties, van andere mensen. A. Stelma (INT-IN-05) en M. Jense (INT-IN-04) benadrukken dan ook dat de deelnemers van de G1000 Heerenveen vrij uit konden zeggen wat ze wilden tijdens de gesprekken. Er ontstond vertrouwen binnen het proces, doordat mensen de ruimte kregen om zelf mee te doen. Volgens A. Stelma (INT-IN-05) kregen de deelnemers door het proces verantwoordelijkheidsgevoel en eigenwaarde.

Volgens H. van Dijk (INT-IN-01) worden deelnemers van het G1000 proces direct bij de start van het programma ontwapend door wat ze daar aantreffen. Wel stelt hij dat de ene persoon daar langer over doet, dan de andere, maar aan het einde van de top is eigenlijk iedereen ontwapend. Zo ontdekken mensen tijdens het G1000 proces altijd dat er meerdere perspectieven zijn. Daarbij voelen mensen zich volgens hem vrij om te zeggen wat ze willen en zijn er vele positieve interacties. Echter, verder in het proces, wanneer er beslissingen gemaakt moeten worden, kan het gebeuren dat de groepsdynamiek verandert. Tegelijkertijd wil van Dijk zo min mogelijk ingrijpen in het groepsproces. Aangezien het basis uitgangspunt van het creëren en van eigenaarschap volgens hem is tegen de deelnemer zeggen: 'leidt jezelf'. Wanneer dat je uitgangspunt is wil je volgens hem zo min mogelijk interveniëren. Echter, blijft dit een lastig punt voor de G1000 organisatie. Aangezien ze voortdurend zoeken naar hoe kunnen we met minimale interventies toch ervoor zorgen dat die groepsprocessen productief zijn en niet disfunctioneel. Tot slot stelt H. van Dijk (INT-IN-01) dat de essentie van wat de G1000 biedt een veilige omgeving is en dat dat resulteert in constructief gedrag.

'Mensen die bij ons in de zaal zitten ontdekken altijd dat er meer perspectieven zijn en dat het dus dom is niet rekening te houden met die andere perspectieven. Dat is gewoon het geheim van de G1000 zeg ik dan maar, maar ja, komt het wel op neer.'
- H. van Dijk

4.5 Gehoord voelen

Wanneer het om gehoord voelen gaat benadrukt H. van Dijk (INT-IN-01) dat er een rapportage: 'Overall-rapportage G1000' (G1000University, 2016) beschikbaar is van de eerste tien G1000-en in Nederland. Uit deze rapportage blijkt dat 83% van de deelnemers zich meer dan 60% vrij voelde om te zeggen wat ze wilden. Daarnaast blijkt dat 75% van de deelnemers zich meer dan 60% gehoord voelde. De uitspraken: 'dit is echte democratie' en 'nu voel ik me voor het eerst echt gehoord' komen ook terug in dit onderzoek (G1000University, 2016). Zo benadrukte A. Stelma

'Ik heb een aantal mensen gesproken die niet echt een directe bijdrage leverden aan de samenleving en die deden hierin mee en die deden er weer toe hè. Die konden weer wat inbrengen en dat gaf hun een gevoel van waarde. Ik denk dat dat ook een hele belangrijke is: als je mensen dat gevoel van waarde geeft.'

- A. Stelma

daadwerkelijk aan de slag gaan met wat eruit komt. Wanneer je een G1000 organiseert met het idee we moeten tot beleidsoplossingen komen met elkaar, dan moet je commitment hebben van de overheid. Volgens S. De Jong (INT-IN-03) is het makkelijk om een burgemeester of ambtenaar bereid te vinden om mee te werken aan een initiatief, maar daarnaast is het ook belangrijk om de betrokken ambtenaren rondom tafel te krijgen. Aangezien zij daadwerkelijk aan het beleid moeten werken, 'die hebben een mening, die hebben invloed, die hebben belang', aldus S. de Jong (INT-IN-03). Volgens haar wordt er te makkelijk gezegd dat regelen we op bestuurlijk of ambtelijk niveau, maar is het belangrijk dat de betrokken ambtenaren zich realiseren dat wat er uit een burgertop komt dat dat ook hun taak wordt. Het is belangrijk dat de overheid mede-eigenaar wordt in het proces om zo tot duidelijke uitkomsten te komen (Zie 4.3 Eigenaarschap). A. Michels (INT-EX-01) sluit hierop aan door te stellen dat het concept 'gehoord voelen' ook bepaalde verwachtingen met zich meebrengt. Wanneer mensen zich gehoord voelen tijdens een top vermelden ze daar ook direct bij 'nu moeten ze er wel iets mee doen'. Daarom plaatst A. Michels (INT-EX-01) een aantal kanttekeningen bij het concept 'gehoord voelen'. Volgens haar is het belangrijk dat er iets met de input gedaan wordt. Dat betekent niet dat alle aanbevelingen direct overgenomen worden. Zo gaat het volgens A. Michels (INT-EX-01) bij 'gehoord voelen' over dat je opvolging geeft aan de resultaten. Dat het bijvoorbeeld in de Raad of in het Parlement besproken wordt en dat daar afspraken over gemaakt worden. Het is heel belangrijk om open en transparant over dit proces te zijn en daar zou je ook weer het maxi publiek bij kunnen betrekken. Door te vertellen van dit hebben we behandeld en dat is de reactie daarop. A. Michels (INT-EX-01) oppert om dit via een algemene website te laten zien, waarom je die participatie hebt ingezet en wat er vervolgens mee gedaan wordt.

Doordat mensen zich gehoord voelden door het G1000 proces voorkom je allerlei onrust, aldus T. van der Zwan (INT-DN-01). Het feit dat mensen zich gehoord voelden zorgde ook voor acceptatie volgens T. van der Zwan (INT-DN-01). Zo konden burgers niet meer zeggen 'wij zijn niet gehoord', want dat was niet het geval. Daarnaast is het doel van de monitorgroep volgens hem dat burgers aangehaakt blijven, zodat ze zien dat ze invloed hebben. Daarnaast voelden de burgers in Heerenveen zich gehoord volgens A. Stelma (INT-IN-05) en M. Jense (INT-IN-04), doordat men het gevoel had dat er een

dat met het G1000 proces mensen weer een gevoel van waarde kregen, doordat ze een bijdrage konden leveren aan de samenleving. Tijdens de Friese Dorpentop voelde de mensen zich echt gehoord, maar S. De Jong (INT-IN-03) benadrukt direct ook dat de ontspannen setting hier ook een bijdrage aan leverde. Zo werd er niet veel waarde gehecht aan de mening van de overheid en wat zij hier mee zouden doen. Aangezien de focus van deze G1000 veel meer lag op het proces en niet direct de beleidsuitkomsten. Ze stelt dat op het moment dat dat wel belangrijk is, het belangrijk is dat je daar op een of andere manier actief iets mee moet doen. Zo is het belangrijk dat er vooraf commitment is vanuit de bestuurders dat ze

'Zo'n centrumplan, dan krijg je altijd als de gemeenteraad al besluit. Dan krijg je altijd daarvoor allerlei onrust en dan gaan mensen komen naar het gemeentehuis en dit is niet goed en dat is niet goed Dat was er allemaal niet, dat was allemaal niet. Dat hele proces van de G1000 dat had in ieder geval tot resultaat bij burgers, oké die kaart hoeven wij niet meer te spelen. Wij zijn gehoord en kunnen we misschien met sommige dingen oneens zijn, maar we zijn wel gehoord.'

-T. van der Zwan

plan was gemaakt, dat in procedure ging en is opgestart. De kanttekening van A. Michels (INT-EX-01) over opvolging geven aan de resultaten sluit dus aan op wat er in Heerenveen is gebeurd. Door opvolging te geven aan de resultaten ontstaat er draagvlak onder de betrokken deelnemers.

Daarbij benadrukte A. Stelma (INT-IN-05) dat het heel belangrijk is om zowel ‘voorzorg’ als ‘nazorg’ uit te voeren tijdens het proces, namelijk continue communiceren over het proces. A. Stelma (INT-IN-05) merkt op dat zij daar nog wel in kunnen verbeteren. Als ze nu een gemiddelde deelnemer zullen vragen naar wat er is uitgevoerd van de G1000, zal lang niet iedereen een goed antwoord kunnen geven. Daarnaast benadrukt ze dat de ‘nazorg’, dus achteraf communiceren, belangrijk is om het vertrouwen van burgers te winnen voor een nieuw G1000 proces. Communicatie over het proces is dus zowel in het voortraject als in het na-traject belangrijk. Daarbij is het van belang dat de continuïteit gewaarborgd blijft, ondanks het verloop in gemeentelijke bestuursfuncties. De actieve mediastrategie waar A. Michels (INT-EX-01) eerder al op hamerde is dus ook belangrijk in het voor- en na-traject van het proces.

4.6 Randvoorwaarden voor een succesvol G1000 proces

Uit de interviews kwamen alle respondenten met nog extra punten om het G1000 proces te laten slagen. Zo stelt A. Michels (INT-EX-01) dat kennis ook een belangrijke rol heeft binnen het deliberatie proces. Volgens haar wordt dit bij veel G1000 initiatieven vaak weggelaten, maar bij andere vormen van deliberatie niet. Het is belangrijk dat er een gelijk speelveld ontstaat als het gaat over kennis. Daarom moet er bij de start van het project expertise aanwezig zijn, zodat mensen weten waar het over gaat. Anders ontstaan er situaties tijdens de gesprekken dat de ene tafelgast wel veel verstand heeft over een onderwerp en de ander niet. Het is volgens A. Michels

‘Expertise vooraf is echt, wil deliberatie zin hebben, is echt essentieel.’

- A. Michels

(INT-EX-01) noodzakelijk dat er kennis beschikbaar is tijdens het deliberatie proces. Anders gaan mensen zomaar dingen aan tafel roepen waar juridisch gezien niets mee gedaan kan worden of mensen roepen voorstellen die allang beleid zijn. Het is belangrijk om kaders mee te geven in het proces.

Daarnaast benadrukt A. Michels (INT-EX-01) dat het belangrijk om voorafgaand aan het proces de onderliggende vraag duidelijk te formuleren. Wanneer dit niet gebeurt komen er ook geen concrete uitkomsten en kan er ook niets met de resultaten gedaan worden. Binnen de G1000Landbouw is er een algemene vraag geformuleerd, namelijk samen nadenken over de toekomst van de landbouw. De Friese Dorpentop richtte zich vooral op het proces en de ‘mienskip’, ofwel de gemeenschap en welke ideeën uit het proces voortkwamen. Tot slot had de G1000Heerenveen een concreet doel, namelijk samen nadenken over het centrum van Heerenveen en hoe dat centrum het beste ingericht kon worden.

5 Conclusie en discussie

In dit onderzoek heb ik onderzocht hoe G1000 initiatieven leiden tot meer draagvlak onder bewoners in het landelijk gebied ten opzichte van de transitieopgave voor het landelijk gebied. Door een vergelijkende kwalitatieve casestudy heb ik verschillende G1000 initiatieven vergeleken met elkaar. In dit hoofdstuk deel ik de eindconclusie op basis van de resultaten en de daarbij behorende analyse. Vervolgens reflecteer ik ook op de verschillende hypothesen en het verloop van het onderzoek.

5.1 Hoofdconclusie

Naar aanleiding van mijn onderzoeksvraag: *'Hoe leiden G1000 initiatieven tot meer draagvlak onder burgers in het landelijk gebied ten opzichte van de transitieopgave van het landelijk gebied?'* ben ik tot de volgende conclusie gekomen. De G1000 initiatieven leiden tot draagvlak onder burgers in het landelijk gebied, omdat er eigenaarschap ontstaat, vertrouwen ontstaat tijdens de gesprekken, burgers zich gehoord voelen (mits er opvolging wordt gegeven aan de resultaten), er kennis wordt gedeeld. Deze aspecten leiden tot draagvlak onder burgers in het landelijk gebied.

Allereerst eigenaarschap, omdat het mede-eigenaar worden van een probleem erin resulteert dat het onderwerp leeft onder de betrokken deelnemers. Echter, is het belangrijk om te kijken of deelnemers zelf het initiatief opzetten (dus bottom-up) of juist van bovenaf wordt geïnitieerd. Wanneer er sprake is van dat laatste, is het nodig dat de deelnemers in het proces dat eigenaarschap ontwikkelen. Bij een G1000 initiatief kan er zowel sprake zijn van een top-down initiatief als een bottom-up initiatief, aangezien de vraagstukken van G1000 initiatieven vaak door burgers zelf aangedragen worden, zoals de G1000landbouw. Tegelijkertijd zijn er ook G1000 initiatieven top-down gestuurd, zoals het G1000Heerenveen initiatief. Daarnaast is het belangrijk dat de overheid ook een eigenaarschapsrol toegevend krijgt met het oog op de resultaten. Wanneer de overheid niet betrokken wordt bij het proces en geen eigenaarschapsrol toegevend krijgt, kan er weinig met de resultaten gedaan worden. Tot slot is het belangrijk om te benadrukken dat het niet alleen om eigenaarschap gaat, maar ook zeggenschap en het gevoel van eigenwaarde creëren.

Daarnaast ontstaat er ook vertrouwen onder de deelnemers tijdens het G1000 proces. Echter, het is heel belangrijk dat de moderatoren/moderatoren goed geïnstrueerd zijn, zodat ze het gesprek goed op gang kunnen brengen en ingrijpen waar nodig is. De moderatoren hebben als doel om de deelnemers bepaalde dialoogvaardigheden aan te leren en om iedereen aan het woord te laten komen. Daarnaast is het belangrijk dat de deelnemers ook vertrouwen hebben in elkaar, dus vertrouwen hebben in wat de andere deelnemer gaat zeggen. Als dat vertrouwen in elkaar ontbreekt leidt dat niet tot draagvlak.

Het derde aspect gehoord voelen komt ook terug in de G1000 initiatieven en ontstaat tijdens het G1000 proces. Echter, het is ook belangrijk dat er opvolging gegeven wordt aan de voorstellen of resultaten van het proces benadrukken alle respondenten. Wanneer dit niet gebeurt zijn de uitkomsten van het gesprek zinloos en ontstaat er uiteindelijk ook geen draagvlak, omdat burgers niet weten wat er met de resultaten is gebeurd. Communicatie in het voor- en natraject van een G1000 proces is dus essentieel voor het gevoel van burgers.

5.2 Hypothesen toetsen

Aangezien ik in hoofdstuk 2 verschillende hypothesen heb opgesteld, zal ik die hieronder kort herhalen en toelichten of deze wel of niet kloppen met de praktijk.

- 1. G1000 initiatieven kunnen leiden tot eigenaarschap onder belanghebbende burgers in het landelijk gebied, waardoor er draagvlak ontstaat.**

Deze hypothese blijkt waar te zijn, aangezien uit de interviews blijkt dat de G1000 initiatieven vaak tot eigenaarschap leiden, bijvoorbeeld de monitorgroep in Heerenveen die nauwkeurig de resultaten monitort van het proces. Daarnaast ontstonden er tijdens de Friese Dorpentop ook verschillende initiatieven. De initiatieven hadden echter vaak een plaatselijk belang, waardoor er echt uitvoeringskracht ontstond. Uit het onderzoek van Bock et al. (2018) wordt ook duidelijk dat eigenaarschap verwijst naar het feit dat een groep bewoners zich eigenaar maakt van een probleem of een sociale voorziening. De initiatieven met plaatselijke belangen op het Friese Platteland zijn dus een typisch voorbeeld van het eigenaarschap wat Bock et al. (2018) schetst. Tot slot is het belangrijk om te melden dat eigenaarschap ook vaak ontstaat onder actieve burgers en dat het belangrijk is dat het grotere publiek, middels een mediastrategie, ook betrokken raakt bij het proces en de uitkomsten. Wanneer dit eigenaarschap ontstaat, is er ook draagvlak voor het proces en de uitkomsten.

2. G1000 initiatieven kunnen leiden tot meer vertrouwen onder belanghebbende burgers in het landelijk gebied, waardoor er draagvlak ontstaat.

Het G1000 proces is volgens de respondenten erg zorgvuldig ingericht, waardoor er snel een veilige sfeer gecreëerd wordt. Echter, de moderators zijn erg belangrijk voor deze sfeer en het opgang brengen van de dialoog. Een gesprek kan falen of slagen door de leiding van een moderator. Zo is het wel eens gebeurd dat bepaalde mensen niet aan het woord kwamen en andere deelnemers een dominante rol innamen. Vertrouwen zorgt ervoor dat er acceptatie is richting het proces en uiteindelijk ook tegenover de uitkomsten.

3. G1000 initiatieven kunnen leiden tot het gevoel van 'gehoord voelen' onder belanghebbende burgers in het landelijk gebied, waardoor er draagvlak ontstaat.

Er ontstaat een gevoel van 'gehoord voelen' door het G1000 proces en dat kan erin resulteren dat er draagvlak ontstaat. Echter, het is wel belangrijk dat er opvolging gegeven wordt aan de resultaten, wanneer dit niet gebeurt voelen burgers zich niet meer gehoord. Het is dus heel belangrijk om als overheid of gemeente te laten weten wat er met de uitkomsten gebeurt ongeacht of ze wel of niet overgenomen worden. Communicatie over het proces is essentieel voor het wel of niet gehoord voelen en dus ook voor het draagvlak dat kan ontstaan. Uit de literatuur blijkt dat de vier eigenschappen van interactieve beleidsvorming, waaronder debat & onderhandeling, lang niet altijd van de grond komen (Edelenbos, Teisman en Reuding, 2001). Wanneer er geen opvolging wordt gegeven aan de resultaten is er ook geen ruimte voor debat en onderhandeling.

5.3 Vervolgonderzoek

Elk onderzoek neemt ook enkele beperkingen met zich mee. Zo is het niet gelukt om per initiatief minstens twee deelnemers te interviewen. Daarnaast kent het G1000Landbouw initiatief alleen een ontwerpproces, waardoor de deelnemers van dit initiatief niet geïnterviewd konden worden. Doordat er maar twee deelnemers van de G1000Heerenveen zijn geïnterviewd en verder alleen maar initiatiefnemers kan er bepaalde bias zijn ontstaan. Doordat initiatiefnemers mogelijk eerder positief tegenover het proces staan en meer draagvlak ervaren dan deelnemers. Voor een vervolgonderzoek zou het dus heel interessant zijn om meer deelnemers te interviewen om een concreter beeld te krijgen van hoe deelnemers het G1000 proces ervaren. Verder zou het heel interessant zijn om te onderzoeken waarom het ene initiatief wel slaagt en het andere initiatief niet. Dit kan aan verschillende factoren liggen, namelijk of het initiatief zich richt op gemeentelijke belangen of juist op nationale belangen.

6 Aanbevelingen

Dit onderzoek brengt de nodige relevantie met zich mee, aangezien het in kaart brengt waar G1000 initiatieven toe leiden en wat de effecten op draagvlak zijn. Het Ministerie van LNV wil namelijk aan de slag met burgerparticipatie en daar kan dit onderzoek een bijdrage aan leveren. De inzichten vanuit de initiatiefnemers, deelnemers en de expert zorgen ervoor dat het Ministerie aan de slag kan met de aanbevelingen die voortvloeien uit dit onderzoek. Daarom sluit ik dit onderzoek af met enkele aanbevelingen die voortvloeien uit de conclusies. Per aanbeveling zal een korte toelichting gegeven worden.

1. Ga de dialoog aan met de burgers

Uit bijna alle interviews kwam naar voren dat het belangrijk is dat de dialoog gevoerd wordt. Het G1000 ontwerp biedt een goede basis voor deze dialoog, aangezien het burgers op een ongedwongen manier met elkaar in gesprek brengt. Echter, er zijn wel een paar belangrijke punten waar rekening mee gehouden moet worden tijdens het voeren van de dialoog. Zo is het belangrijk dat alle deelnemers van de dialoog over dezelfde kennis beschikken, zodat er geen voorstellen worden geformuleerd die al beleid zijn of juridisch niet haalbaar zijn. Daarnaast is het belangrijk dat er getrainde moderators aanwezig zijn tijdens de dialoog. Zij zorgen ervoor dat er een veilige setting wordt gecreëerd, dat iedereen aan het woord komt en dat er een onderlinge band van vertrouwen ontstaat. Deze randvoorwaarden zorgen ervoor dat de dialoog goed verloopt en burgers zich sneller op hun gemak zullen voelen. Dit heeft uiteindelijk als gevolg dat er meer acceptatie is voor het proces en de uitkomsten, waardoor er draagvlak ontstaat.

2. Betrokkenheid vanuit de overheid gewenst

Betrokkenheid vanuit de overheid is ontzettend belangrijk voor het laten slagen van burgerinitiatieven. Wanneer de overheid niet betrokken wordt, is de kans heel klein dat er daadwerkelijk ook iets met de resultaten zal gaan gebeuren. Daarom is het belangrijk dat niet alleen burgers eigenaarschap krijgen middels burgerinitiatieven, maar overheden ook. Daarbij is het van belang om een afweging te maken op welk niveau burgerinitiatieven het beste plaats kunnen vinden, namelijk nationaal, provinciaal of lokaal niveau. Twee G1000 initiatieven uit dit onderzoek die zijn uitgevoerd hebben op gemeentelijk en lokaal niveau plaatsgevonden. Het derde initiatief, een burgerberaad op nationaal niveau: de G1000landbouw, strandde helaas. Is het niet slim om burgerinitiatieven over het landelijk gebied op provinciaal of gemeentelijk niveau te organiseren met het oog op de gebiedsgerichte aanpak? Zo kunnen de burgers in het landelijk gebied toch betrokken worden en ontstaat er draagvlak voor het ontstane beleid.

3. Blijf communiceren

Wanneer er gebruik wordt gemaakt van burgerinitiatieven, zoals de G1000 initiatieven, is het heel belangrijk dat er voortdurend gecommuniceerd wordt wat er met de resultaten gebeurt. Zowel in het voortraject als in het na-traject. Bij burgerinitiatieven blijven vaak uiteindelijk de actieve burgers betrokken. Deze groep burgers wordt door A. Michels (INT-EX-01) ook wel het mini publiek genoemd, waardoor er alleen bij een kleine groep burgers draagvlak ontstaat. Uiteindelijk wil je namelijk het grotere publiek bereiken, namelijk het maxi publiek. Daarom is het belangrijk om blijvend te communiceren over de burgerinitiatieven die opgesteld worden en een actieve mediastrategie te voeren. Hierdoor kan het maxi publiek van een afstand toch het verloop van de burgerinitiatieven meekrijgen en ontstaat er ook draagvlak voor de uitkomsten onder het bredere publiek.

7 Literatuurlijst

- Abelson, J., Forest, P., Eyles, J., Smith, P., Martin, E. & Gauvin, F. (2003). Deliberations about deliberative methods: issues in the design and evaluation of public participation processes. *Social Science and Medicine*, 57, 239-251.
- Arnstein, S. (1969). A Ladder of Citizen Participation. In: *Journal of the American Institute of Planners*, jg. 35, nr. 4, p. 216-224.
- Barber, B. R. (1998). Three Scenarios for the Future of Technology and Strong Democracy. *Political Science Quarterly*, 113(4), 573-589. <https://doi.org/10.2307/2658245>
- Benders, L. (2022, 17 oktober). *Inductief en deductief redeneren in 4 stappen | Voorbeelden*. Scribbr. <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/deductief-inductief/>
- Bock, B., During, R., van Dam, R., Donders, J., Kruit, J., Pleijte, M., & de Witte, D. (2018). *Leefbaarheidsinitiatieven op het platteland: analyse van eigenheid en eigenaarschap*. Wageningen University & Research.
- Boedeltje, M. (2009). Draagvlak door interactief bestuur: fictie of feit. *Enschede, University of Twente (PhD thesis)*.
- Boogaard, G., Michels, A. M. B., Cohen, M. J., Smets, P. G. S. M., Binnema, H. A., & Vlind, M. (2016). *G1000. Ervaringen met burgertoppen*. Den Haag: Boom Bestuurskunde. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/42118>
- Boogers, M.J.G.J.A. (1998). *Het onderste uit de KAN. Maatschappelijk draagvlak voor stadsregionaal bestuur in het knooppunt Arnhem – Nijmegen*. (diss.) Delft: Eburon.
- Blom, R., G. Bosdriesz, J. van der Heijden, J. van Zuylen en K. Schamp (2011). *Help een burgerinitiatief!* Den Haag: ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Bruijn, H. de, Heuvelhof, E. ten. & Veld, R. in 't (2002). *Process management. Why complex project management fails in complex decisions making processes*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- De Graaf, L. (2007). *Gedragen beleid*. Eburon Uitgeverij BV.
- De Moor, T., & Duffhues, T. (2022). *Reflecties over de rol van de reactieve burger in een wereld in crisis*. *Bestuurswetenschappen*, 76(2), 39-58. <https://doi.org/10.5553/Bw/016571942022076002005>
- Dinjens, M. (2010). *Burgerparticipatie in de lokale politiek*. Den Haag: Instituut voor Publiek en Politiek.
- Dryzek J and List C (2003) *Social choice theory and deliberative democracy: A reconciliation*. *British Journal of Political Studies* 33(1): 1-28.
- Duinenveld, M. en Beunen, R. (2006). Draagvlak: 1.130.000 hits. Een kritische beschouwing van

- een populair begrip. Dit stuk vormt: *Wageningen Studies in planning, analyse en ontwerp*, nr. 8. Wageningen: Wageningen Universiteit.
- Eckardt, F. (2021). *Let the people speak: deliberative mini-publics: A pathway towards a participatory democracy?*.
- Edelenbos, J. (2000), *Proces in Vorm. Procesbegeleiding van interactieve beleidsvorming over lokale ruimtelijke projecten*, Lemma, Utrecht.
- Edelenbos, J. (2001). Interactieve beleidsvorming als inhoudsabsorberend proces. In: *Bestuurskunde*. vol. 10 (8), 349-356.
- Edelenbos, J. & Monnikhof, T. (2001). *Lokale interactieve beleidsvorming: Een vergelijkend onderzoek naar de consequenties van interactieve beleidsvorming voor het functioneren van de lokale democratie*. Utrecht: Uitgeverij LEMMA
- Edelenbos, J., Teisman, G. R., & Reuding, M. (2001). *Interactieve beleidsvorming als sturingsopgave*. InnovatieNetwerk Groene Ruimte en Agrocluster.
- Edelenbos, J., Klok, P. J., van Tatenhove, J., & Domingo, A. (2006). *Burgers als beleidsadviseurs*. Amsterdam: Instituut voor Publiek en Politiek
- Edelenbos, J. & Klijn, E.H. (2007), "Trust in Complex Decision Making Networks: A Theoretical and Empirical Exploration", *Administration-and-Society*, 39(1), pp.25-50.
- Enserink, B. & Monnikhof, R.A.H. (2003). Information management for public participation In co-design processes: evaluation of a Dutch example. *Journal of Environmental Planning and Management*, 46, 315-344.
- Fischer F (2000) *Citizens, Experts, and the Environment. The Politics of Local Knowledge*. Durham: Duke University Press.
- Fishkin JS and Laslett P (eds) (2002) *Philosophy, politics & society. Special issue: Debating deliberative democracy*. *The Journal of Political Philosophy* 10(2): 125-229.
- Friese Burgertop*. (2022, 13 juli).
Doarpswurk. <https://www.doarpswurk.frl/werkgebieden/inwonerinitiatieven/friese-burgertop/>
- Fung A and Wright E (2001) *Deepening democracy. Innovations in empowered participatory governance*. *Politics and Society* 29(1): 5-41.
- Goldenbeld, Ch. en Vis, A.A. (2001). *Afwegingen inzake bestuurlijk en publiek draagvlak bij de besluitvorming op het terrain van verkeersveiligheid*. Leidschendam: Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid.
- Graaf, L. de (2007). *Gedragen beleid. Een bestuurskundig onderzoek naar interactief beleid en draagvlak in de stad Utrecht*. (diss.) Delft: Eburon.

- Gutmann A and Thompson D (2004) *Why Deliberative Democracy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- G1000 Landbouw | Een oplossing door dialoog. (z.d.). Geraadpleegd op 31 oktober 2022, van <https://g1000landbouw.nl/>
- G1000University. (2016). *Overall-rapportage G1000*. G1000.nu.
- Helden, W. van, J. Dekker, P. van Dorst en J. Govers-Vreeburg (2009). We gooien het de inspraak in (rapportnummer 2009/180). Den Haag: De Nationale Ombudsman.
- Hendriks, F., & Tops, P. W. (2001). Interactieve beleidsvorming en betekenisverlening. Interpretaties van een pluriforme praktijk. *Beleid en maatschappij*, 28(2), 106-119.
- Hoekema, A.J., Manen, N.F. van, Heijden, G.M.A. van der, Vlies, I.C. van der, Vroom, B. de (1998). *Integraal bestuur. De behoorlijkheid, effectiviteit en legitimiteit van onderhandelend bestuur*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Klijn, D. E. H. (2009). Vertrouwen in bestuurlijke netwerken. *Voorbij de beheersing?*
- Knoop, B. (2022, 6 december). *Als men je dorp niet meer "rendabel" vindt, faalt de democratie*. FD.nl. Geraadpleegd op 4 januari 2023, van <https://fd.nl/politiek/1457114/als-men-je-dorp-niet-meer-rendabel-vindt-faalt-de-democratie>
- Loorbach, D., & Rotmans, J. (2010). The practice of transition management: Examples and lessons from four distinct cases. *Futures*, 42(3), 237-246.
- Maanen, G. V. (2017). Drie decennia burgerparticipatie in Groningen: van Verkeerscirculatieplan tot G1000. *Leidschrift*, 32(oktober: Naar de stembus. Honderd jaar algemeen kiesrecht in Nederland), 89-106.
- Merkus, J. (2022, 24 augustus). *Verskil tussen kwalitatief & kwantitatief onderzoek | Voorbeelden*. Scribbr. <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/kwalitatief-vs-kwantitatief-onderzoek/>
- Michels, A. (2019). Participation in citizens' summits and public engagement. *International Review of Administrative Sciences*, 85(2), 211-227.
- Michels, A. M. B., & Binnema, H. A. (2016). Hoe divers, invloedrijk en deliberatief is een G1000?: Het ontwerp van een burgertop en de verwezenlijking van democratische waarden. *Bestuurswetenschappen*, 70(1), 17-36.
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. (2022, June 17). *Richtinggevende emissiereductiedoelstellingen Nederland*. Publicatie | Aanpak Stikstof. <https://www.aanpakstikstof.nl/documenten/publicaties/2022/06/10/richtinggevende-emissiereductiedoelstellingen-nederland>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2022, 28 oktober). *Uitdaging komende*

politieke jaar: houd kritische burgers aangehaakt. Nieuwsbericht | Sociaal en Cultureel Planbureau. <https://www.scp.nl/actueel/nieuws/2022/09/01/uitdaging-komende-politieke-jaar-houd-kritische-burgers-aangehaakt>

Mostert, E. (2003). The challenge of public participation. *Water Policy*, 5, 179-197.

Müjde, A. en S. Daru (2005). *Actieve burgers en vrijwilligersorganisaties*. Utrecht: CiviQ.

Nooteboom, B. (2017). *Vertrouwen: opening naar een veranderende wereld*. Klement, Uitgeverij.

NOS. (2022, June 22). *Stikstofkaart leidt tot onrust, volgens minister slechts "vertrekpunt."*

NOS.nl. <https://nos.nl/collectie/13901/artikel/2433688-stikstofkaart-leidt-tot-onrust-volgens-minister-slechts-vertrekpunt>

Potman, H.P. (1989). *Acceptatie van beleid. Onderzoek naar de Wet geluidshinder ter verkenning van een bestuurskundig begrip*. Zeist: Kerkebosch b.v.

Pröpper, I.M.A.M. & D.A. Steenbeek (1998a), 'Interactieve beleidsvoering: typering, ervaringen en dilemma's', in: Bestuurskunde. Themanummer 'Dilemma's van interactieve beleidsvorming' (onder redactie van I. Pröpper en J. Berveling), nr.7, pp. 292-301

Pröpper, I.M.A.M. en Steenbeek, D.A. (1998b). *Evaluatie van interactieve methoden van beleidsvoering – Hoofdrapport*. Rotterdam: Adviesdienst Verkeer en Vervoer, Ministerie van Verkeer en Waterstaat.

Raad van State (2019). Geraadpleegd op 25 oktober 2022,
van <https://www.raadvanstate.nl/stikstof/>

Remkes. (2022, 5 oktober). Wat wel kan: Uit de impasse en een aanzet voor perspectief.

In <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/10/05/wat-wel-kan>. Geraadpleegd op 18 oktober 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/10/05/wat-wel-kan>

Richardson, A. (1983). *Participation. Concepts in social policy 1*. London: Routledge en Paul Kegan.

Rob (2004). *Burgers betrokken, betrokken burgers*. Den Haag: Raad voor het openbaar bestuur.

Rowe, G. & Frewer, L. (2000). Public participation methods: a framework for evaluation. *Science Technology and Human Values*, 25, 3-29.

Ruelle, H. en Bartels, G. (1998). Draagvlak en de wisselwerking tussen zender en ontvanger. In: Bartels, G., Nelissen, W. en Ruelle, H. (Red.). *De transactionele overheid. Communicatie als instrument: zes thema's in de overheidsvoorlichting*. Deventer: Kluwer bedrijfsinformatie, 403-409.

Salverda, I. E., & Van Dam, R. I. (2008). *Voorbeelden van burgerparticipatie en*

maatschappelijk initiatief: quick scan ten behoeve van de Agenda Landschap (No. 1).
Alterra.

Stichting G1000.nu. (2019, 23 juli). *G1000Heerenveen*.

G1000.nu. <https://g1000.nu/project/g1000heerenveen/>

Stichting G1000.nu. (2021, 28 april). *G1000Landbouw*.

G1000.nu. <https://g1000.nu/project/g1000landbouw/>

Tatenhove, Jan van (2004), 'Interactief bestuur – van regent naar netwerker', in: Rob van

Es (red.), *Communicatie en ethiek. Organisaties en hun publieke verantwoordelijkheid*.

Boom, Amsterdam, pp.153-166.

Van Houwelingen, Boele & Dekker. (2014). *Burgermacht op eigen kracht*. Sociaal

Cultureel Planbureau. <https://kennisopenbaarbestuur.nl/media/187673/Burgermacht-op-eigen-kracht.pdf>

Woerkum, C.M.J. van (1997). *Communicatie en interactieve beleidsvorming*. Houten: Bohn

Stafleu Van Loghum.

Bijlage 1: Operationalisatie tabel concepten

Concepten	Definities	Kenmerken	Wat moet ik weten?
G1000 initiatief	<p>Van Maanen (2017) stelt dat de G1000 een manier was om de theorie van de deliberatieve democratie in praktijk te brengen.</p> <p>Zo legt de theorie van de deliberatieve democratie uit op welke wijze het beste collectieve keuzes gemaakt kunnen worden. Daarbij is het doel van een deliberatieve democratie om belanghebbenden bij elkaar te brengen op een zo vrij en eerlijk mogelijke wijze en in gesprek te gaan over onderwerpen die door hen worden aangedragen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Collectieve keuzes maken • Belanghebbende samenbrengen • Gezamenlijke beslissingen nemen • Eerlijke wijze mensen samenbrengen • Onderwerpen die de burgers raken 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hoe worden keuzes gemaakt? 2. Hoe worden belanghebbenden samengebracht? 3. Hoe worden beslissingen genomen? 4. Op welke wijze worden de deelnemers bij elkaar gebracht? 5. Hoe wordt er een afweging gemaakt in welke onderwerpen besproken worden? 6. Hoeveel contact is er met de overheid? <ul style="list-style-type: none"> - Is er een gesprek met de overheid? - Hoe vaak heeft dit gesprek plaatsgevonden? <p>Inleiding</p> <ol style="list-style-type: none"> 7. Hoe actief bent u betrokken bij dit initiatief (inleiding?) 8. Wie zijn de belanghebbende burgers? (wie worden er geraakt en zijn betrokken?)
Draagvlak	<p><i>'Een attitude van belanghebbenden ten opzichte van het proces van interactief bestuur en beleid dat daaruit voortkomt'</i></p> <p>En: <i>'de mate waarin het proces van interactief bestuur en het beleid dat daaruit voortkomt wordt geaccepteerd door</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Attitude • Houding ten opzichte van interactief bestuur • Proces acceptatie • Inhoudelijke acceptatie • Acceptatie door belanghebbende burgers 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hoe kijkt u aan tegen dit initiatief? / Wat is uw houding ten opzichte van het initiatief? <p>Proces</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Hoe vindt u dat het proces verloopt? 3. Wat gaat er goed en fout in het proces? 4. Hoe staan de deelnemers tegenover het proces?

	<i>belanghebbende burgers.'</i>		<p>5. Wordt het proces als positief of negatief ervaren?</p> <p>Inhoud</p> <p>6. In hoeverre wordt het huidige beleid rondom dit initiatief geaccepteerd? (Beknopt houden)</p> <p>7. Wat gaat er goed en fout bij het formuleren van beleid?</p> <p>8. Wat vinden de deelnemers van de inhoudelijke kant van het initiatief?</p> <p>9. Wordt het uiteindelijke beleid als positief of negatief ervaren?</p>
Eigenaarschap	Eigenaarschap verwijst naar het feit dat een aantal bewoners zich eigenaar maakt van een probleem, een sociale voorziening ofwel een publiek eigendom collectief maakt (Bock et al., 2018)	<ul style="list-style-type: none"> • Eigenaar zijn • Probleem • Probleem eigen maken • Sociale voorziening of publiek eigendom 	<p>1. Welke burgers zijn betrokken bij dit probleem? En voelen zich eigenaar van dit probleem?</p> <p>2. Zijn er specifieke burgergroepen die dit probleem op de kaart hebben gezet?</p> <p>3. Voelt u zich verantwoordelijk voor dit probleem? (en: waarom, en richting wie voelt u zich verantwoordelijk?)</p> <p>4. Welke inspanningen wilt u leveren om het vraagstuk op te lossen?</p> <p>5. Denkt u dat het probleem met een G1000 initiatief beter opgelost kan worden?</p> <p>6. Denkt u dat mensen zich meer</p>

			verantwoordelijk voelen voor het probleem wanneer het onderwerp is van een G1000 initiatief?
Vertrouwen	<i>'Vertrouwen is een min of meer stabiele, positieve perceptie bij de deelnemers van de bedoelingen van de andere deelnemers, namelijk, de perceptie dat de andere deelnemers zich zullen onthouden van opportunistisch gedrag'</i> (Edelenbos en Klijn, 2007).	<ul style="list-style-type: none"> • Stabiele, positieve perceptie • Interactie deelnemers • Onthouden opportunistisch gedrag 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hoe ervaren de betrokken burgers het proces van een G1000 initiatief? 2. Hoe is de interactie tussen de deelnemers? (positieve of negatieve interactie?) 3. Hoe stellen de betrokken deelnemers zich op tijdens het proces (meewerkend of juist niet) 4. Wat voor gedrag tonen de betrokken deelnemers tijdens het G1000 initiatief? 5. Denkt u dat er een onderlinge band van vertrouwen is ontstaan tussen de deelnemers? (en waaruit blijkt dit?)
Gehoord voelen	Betrokken burgers voelen zich gehoord en vrij om te zeggen wat ze willen (Michels en Binnema, 2016)	<ul style="list-style-type: none"> • Gehoord voelen • Vrij om te zeggen wat ze willen. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wordt er geluisterd naar de betrokken burgers vanuit de overheid? 2. Wordt er iets met de input van deelnemers gedaan? 3. Voelen burgers zich gehoord door de overheid middels het G1000 initiatief? 7. Voelen burgers zich vrij om te zeggen wat ze willen?

Bijlage 2: Vragenlijst initiatiefnemers versie 1 (H. van Dijk & E. Maassen)

Inleiding

1. Hoe actief bent u betrokken bij dit initiatief?
2. Wat is uw functie binnen dit initiatief?
 - a. Wie zijn de betrokken belanghebbende burgers bij dit initiatief?
 - b. Wie worden er geraakt?

G1000 initiatief

3. Op welke wijze worden de deelnemers bij elkaar gebracht?
4. Hoe wordt er een afweging gemaakt in welke onderwerpen besproken worden?
5. Hoe worden keuzes gemaakt?
6. Hoe worden beslissingen genomen?
7. Hoeveel contact is er met de overheid?
 - a. Is er een gesprek met de overheid?
 - b. Hoe vaak heeft dit gesprek plaatsgevonden?

Draagvlak

8. Hoe kijkt u aan tegen dit initiatief? / Wat is uw houding ten opzichte van het initiatief?
9. Hoe vindt u dat het proces verloopt?
 - a. Wat gaat er goed en fout in het proces?
10. Hoe staan de deelnemers tegenover het proces?
 - a. Wordt het proces als positief of negatief ervaren?
 - b. Waaruit blijkt dit? (Voorbeeld)
11. In hoeverre wordt het huidige beleid rondom dit initiatief geaccepteerd? (beknopt houden)
12. In hoeverre heeft u met het initiatief al een bijdrage geleverd aan het formuleren van nieuw of aangepast beleid? (een voorstel besproken met de overheid).
 - a. Zo ja, wat ging er goed en wat verliep minder goed bij het formuleren van dit beleidsvoorstel?
 - b. Zo nee, waarom heeft u dit nog niet gedaan nu; is dit wel iets dat u op (korte) termijn gaat doen?
13. Wat vinden de deelnemers van de inhoudelijke kant van het initiatief?
14. Wordt het uiteindelijke beleid als positief of negatief ervaren?

Eigenaarschap

15. Welke burgers zijn betrokken bij dit probleem? En voelen zich eigenaar van dit probleem?
16. Zijn er specifieke burgergroepen die dit probleem op de kaart hebben gezet?
17. Voelt u zich verantwoordelijk voor dit probleem?
 - a. Waarom voelt u zich verantwoordelijk?
 - b. Richting wie voelt u zich verantwoordelijk?
18. Welke inspanningen wilt u leveren om het vraagstuk op te lossen?
19. Denkt u dat het probleem met een G1000 initiatief beter opgelost kan worden?
20. Denkt u dat mensen zich meer verantwoordelijk voelen voor het probleem wanneer het onderwerp is van een G1000 initiatief?

Vertrouwen

21. Hoe ervaren de betrokken burgers het proces van een G1000 initiatief?
22. Hoe is de interactie tussen de deelnemers?
 - a. Positieve of negatieve interactie?
23. Hoe stellen de betrokken deelnemers zich op tijdens het proces?

- a. Meewerkend of juist niet?
- 24. Wat voor gedrag tonen de betrokken deelnemers tijdens het G1000 initiatief?
- 25. Denkt u dat er een onderlinge band van vertrouwen is ontstaan tussen de deelnemers?
 - a. En waaruit blijkt dit?

Gehoord voelen

- 26. Wordt er geluisterd naar de betrokken burgers vanuit de overheid?
- 27. Wordt er iets met de input van deelnemers gedaan?
- 28. Voelen burgers zich gehoord door de overheid middels het G1000 initiatief?
 - a. Voelen burgers zich vrij om te zeggen wat ze willen?

Uitleiding

- 29. Hoe leiden G1000 initiatieven tot meer draagvlak onder burgers in het landelijk gebied ten opzichte van de transitieopgave van het landelijk gebied volgens u?
- 30. Zijn er nog dingen die u kwijt wil naar aanleiding van dit interview?

Bijlage 3: Vragenlijst initiatiefnemers versie 2

Naar aanleiding van het eerste interview met Harm van Dijk en Ellen Maassen is de interviewlijst aangepast naar de volgende vragenlijst. Deze lijst is gebruikt voor de overige interviews met de initiatiefnemers.

Inleiding

1. Wat is uw functie binnen dit initiatief?
2. Hoe actief bent u betrokken bij dit initiatief?
3. Wie zijn de betrokken belanghebbende burgers bij dit initiatief?
 - a. Wie worden er geraakt?

G1000 initiatief

4. Op welke wijze zijn de deelnemers bij elkaar gebracht bij Initiatief X?
5. Hoe zijn de keuzes gemaakt bij Initiatief X?
6. Hoe zijn de beslissingen genomen bij Initiatief X?
7. Hoeveel contact is er met de overheid?
 - a. Is er een gesprek met de overheid?
 - b. Hoe vaak heeft dit gesprek plaatsgevonden?

Draagvlak

8. Hoe kijkt u aan tegen dit initiatief? / Wat is uw houding ten opzichte van het initiatief?
9. Hoe vindt u dat het proces verloopt?
 - a. Wat gaat er goed en minder goed in het proces?
10. Hoe staan de deelnemers tegenover het proces?
 - a. Wordt het proces als positief of negatief ervaren?
 - b. Waaruit blijkt dit? (Voorbeeld)
11. In hoeverre wordt het huidige beleid rondom dit initiatief geaccepteerd? (**kort houden**)
12. In hoeverre heeft u met het initiatief al een bijdrage geleverd aan het formuleren van nieuw of aangepast beleid? (een voorstel besproken met de overheid).
 - a. Zo ja, wat ging er goed en wat verliep minder goed bij het formuleren van dit beleidsvoorstel?
 - b. Zo nee, waarom heeft u dit nog niet gedaan nu; is dit wel iets dat u op (korte) termijn gaat doen?
13. Wat vinden de deelnemers van de inhoudelijke kant van het initiatief?
14. Wordt het uiteindelijke beleid als positief of negatief ervaren?

Eigenaarschap

15. Voelen burgers zich mede-eigenaar van dit probleem/vraagstuk?
16. Zijn er specifieke burgergroepen die dit probleem op de kaart hebben gezet?
17. Voelt u zich verantwoordelijk voor dit vraagstuk?
 - a. Waarom voelt u zich verantwoordelijk?
 - b. Richting wie voelt u zich verantwoordelijk?
18. Welke inspanningen wilt u leveren om het vraagstuk op te lossen?
19. Denkt u dat het probleem met een G1000 initiatief beter opgelost kan worden?
20. Denkt u dat mensen zich meer verantwoordelijk voelen voor het probleem wanneer het onderwerp is van een G1000 initiatief?

Vertrouwen

21. Hoe ervaren de betrokken burgers het proces van een G1000 initiatief?
22. Hoe is de interactie tussen de deelnemers?
 - a. Positieve of negatieve interactie?
23. Hoe stellen de betrokken deelnemers zich op tijdens het proces?

- a. Meewerkend of juist niet?
- 24. Wat voor gedrag tonen de betrokken deelnemers tijdens het G1000 initiatief?
- 25. Denkt u dat er een onderlinge band van vertrouwen is ontstaan tussen de deelnemers?
 - a. En waaruit blijkt dit?

Gehoord voelen

- 26. Wordt er geluisterd naar de betrokken burgers vanuit de overheid?
- 27. Wordt er iets met de input van deelnemers gedaan?
- 28. Voelen burgers zich gehoord door de overheid middels het G1000 initiatief?
 - a. Voelen burgers zich vrij om te zeggen wat ze willen?

Uitleiding

- 29. Hoe leiden G1000 initiatieven tot meer draagvlak onder burgers in het landelijk gebied ten opzichte van de transitieopgave van het landelijk gebied volgens u?
- 30. Zijn er nog dingen die u kwijt wil naar aanleiding van dit interview?

Bijlage 4: Vragenlijst deelnemers initiatieven

Inleiding

1. Wat is uw functie?
2. Hoe actief bent u betrokken bij dit initiatief?

G1000 initiatief

3. Hoe zijn de keuzes gemaakt bij Initiatief X?
4. Hoe zijn de beslissingen genomen bij Initiatief X?
5. Hoeveel contact is er met de overheid?
 - a. Is er een gesprek met de overheid?
 - b. Hoe vaak heeft dit gesprek plaatsgevonden?

Draagvlak

6. Hoe kijkt u aan tegen dit initiatief? / Wat is uw houding ten opzichte van het initiatief?
7. Hoe vindt u dat het proces verloopt?
 - a. Wat gaat er goed en minder goed in het proces?
 - b. Wordt het proces als positief of negatief ervaren?
 - c. Waaruit blijkt dit? (Voorbeeld)
8. In hoeverre wordt het huidige beleid rondom dit initiatief geaccepteerd? (**kort houden**)
9. In hoeverre heeft u met het initiatief al een bijdrage geleverd aan het formuleren van nieuw of aangepast beleid? (een voorstel besproken met de overheid).
 - a. Zo ja, wat ging er goed en wat verliep minder goed bij het formuleren van dit beleidsvoorstel?
 - b. Zo nee, waarom heeft u dit nog niet gedaan nu; is dit wel iets dat u op (korte) termijn gaat doen?
10. Wat vindt u van de inhoudelijke kant van het initiatief?
 - a. Wordt het uiteindelijke beleid als positief of negatief ervaren?

Eigenaarschap

11. Voelt u zich mede-eigenaar van dit probleem/vraagstuk?
12. Voelt u zich verantwoordelijk voor dit vraagstuk?
 - a. Waarom voelt u zich verantwoordelijk?
 - b. Richting wie voelt u zich verantwoordelijk?
13. Welke inspanningen wilt u leveren om het vraagstuk op te lossen?
14. Denkt u dat het probleem met een G1000 initiatief beter opgelost kan worden?
15. Denkt u dat mensen zich meer verantwoordelijk voelen voor het probleem wanneer het onderwerp is van een G1000 initiatief?

Vertrouwen

16. Hoe ervaart u het proces van een G1000 initiatief?
17. Hoe is de interactie tussen de deelnemers?
 - a. Positieve of negatieve interactie?
18. Hoe stellen de betrokken deelnemers zich op tijdens het proces?
 - a. Meewerkend of juist niet?
19. Wat voor gedrag toonde betrokken deelnemers tijdens het G1000 initiatief?
20. Denkt u dat er een onderlinge band van vertrouwen is ontstaan tussen de deelnemers?
 - a. En waaruit blijkt dit?

Gehoord voelen

21. Wordt er volgens u geluisterd naar de betrokken burgers vanuit de overheid?
22. Wordt er iets met de input van deelnemers gedaan?

23. Voelen burgers zich gehoord door de overheid middels het G1000 initiatief?
 - a. Voelen burgers zich vrij om te zeggen wat ze willen?

Uitleiding

24. Hoe leiden G1000 initiatieven tot meer draagvlak onder burgers in het landelijk gebied ten opzichte van de transitieopgave van het landelijk gebied volgens u?
25. Zijn er nog dingen die u kwijt wil naar aanleiding van dit interview?

Bijlage 5: Vragenlijst expert

Inleiding

1. Stelt uzelf maar voor?
2. Vanwaar u interesse voor de G1000 initiatieven en hoe bent u erop gekomen om deze te onderzoeken.

G1000 initiatief

3. Wat vindt u van het G1000 initiatief?
 - a. De wijze waarop deelnemers bij elkaar gebracht worden?
 - b. De wijze waarop keuzes gemaakt worden?
 - c. De wijze waarop beslissingen genomen worden?
4. Welke rol moet de overheid innemen ten opzichte van G1000 initiatieven?
 - a. Achtergrondrol of juist niet?
 - b. Moet er veel contact zijn met de overheid?

Draagvlak (proces en inhoudelijk subject scheiden en duiden)

5. Denkt u dat het G1000- initiatief invloed heeft op het proces van interactief bestuur?
 - a. Wat gaat er volgens u goed en minder goed in het proces?
6. Denkt u dat een G1000 initiatief deelnemers bevordert om actief aan de slag te gaan met de inhoudelijke kant van het initiatief?
7. N.a.v. gedragen beleid proefschrift: Denkt u dat er gezegd kan worden dat inhoudelijk draagvlak belangrijk is dan procesdraagvlak?
 - a. Of juist niet?

Eigenaarschap

8. Denkt u dat burgers zich middels een G1000 initiatief eerder eigenaar voelen van een probleem/vraagstuk?
9. Denkt u dat het probleem met een G1000 initiatief beter opgelost kan worden?
10. Denkt u dat mensen zich meer verantwoordelijk voelen voor het probleem wanneer het onderwerp is van een G1000 initiatief?

Vertrouwen

11. Heeft een G1000 initiatief volgens u invloed op het vertrouwen van deelnemende burgers?
 - a. Meer vertrouwen of juist minder?
12. Denkt u dat vertrouwen bijdraagt aan draagvlak onder deelnemende burgers?
13. Wat voor gedrag tonen de betrokken deelnemers tijdens het G1000 initiatief?
 - a. Meewerkend of juist niet?

Gehoord voelen

14. Voelen burgers zich gehoord door de overheid middels het G1000 initiatief?
 - a. Voelen burgers zich vrij om te zeggen wat ze willen?
15. Wordt er geluisterd naar de betrokken burgers vanuit de overheid?
16. Wordt er iets met de input van deelnemers gedaan?

Uitleiding

17. Hoe leiden G1000 initiatieven tot meer draagvlak onder burgers in het landelijk gebied ten opzichte van de transitieopgave van het landelijk gebied volgens u?
18. Zijn er nog dingen die u kwijt wil naar aanleiding van dit interview?